

Luboš Kokeš

V soukolí dvou totalit.
 Protinacistický odboj a protikomunistická rezistence
 Vladimíra Garncarze a Ladislava Fojtíka

V létě 1949 se ve Vsetíně konala velká krajinická výstava pořádaná místním národním výborem (MNV) za spoluúčasti měst Valašska a slovenského pomezí nazvaná *Valašsko v práci*. Záštitu nad touto velkolepou kulturní akcí převzali takřka všichni představitelé vlády v čele s jejím předsedou Antonínem Zápotockým, jenž ji 18. června zahájil a při této příležitosti odhalil Památník osvobození. Jejím hlavním cílem bylo ukázat, jak se region vyrovnal s důsledky okupace, a propagovat jeho směřování k „lepší socialistické budoucnosti“ pod vedením Komunistické strany Československa (KSČ).¹

Průběh výstavy byl narušen několika sabotážemi na železnici, elektrickém, telefonním a telegrafním vedení ve Vsetíně a okolí. Akce provedla skupina Státní bezpečnosti (StB), později nazvaná „Luděk Fajkus a spol.“. Za jedny z jejich hlavních postav byli v průběhu vyšetřování v roce 1952 označeni také někdejší partyzáni Vladimír Garncarz (čti Garncář) a Ladislav Fojtík.

Společná cesta obou mužů začala za protektorátu, kdy se zapojili se svými otci do protinacistického odboje na Vsetínsku, a pokračovala na sklonku čtyřicátých let protikomunistickou rezistencí. Jejich činnost proti oběma totalitním režimům spočívala v krádežích zbraní, provádění sabotáží a sběru zpravodajských informací. Na přelomu 40. a 50. let navíc oba přímo spolupracovali s osobami napojenými na americké a francouzské tajné služby.

Protikomunistická rezistence na konci 40. a počátku 50. let 20. století se v posledních letech stala často zpracovávaným badatelským tématem. Díky dostupnosti dokumentů bývalých československých bezpečnostních složek, spravovaných Archivem bezpečnostních složek (ABS), vzniká velké množství článků, televizních a rozhlasových pořadů, studentských prací či odborných studií zabývajících se touto problematikou, mají však různou kvalitu a vypovídací hodnotu. Častým problémem je nedostatečné srovnání rezistentních aktivit různých protirežimních skupin či jednotlivců s jejich dřívějším odbojem proti nacismu (zejména hovoříme-li o někdejších partyzánech). Vzájemné vazby pozdějších účastníků protikomunistické rezistence mnohdy vznikaly v těžkých podmínkách okupace a jejich životní postoje byly formovány válečnými událostmi. Tito aktéři si zkušenosti z druhého odboje přenášeli také do své činnosti proti komunistickému režimu.

1 Původně se výstava měla konat do 7. 8. 1949, ale pro velký úspěch byla o týden prodloužena. *Krajinická výstava Valašsko v práci (průvodce výstavou)*. MNV – J. Doležal, Červený Kostelec 1949, s. 5; *Výstava Valašsko v práci. Naše pravda*, 1949, roč. VII, č. 23 (18. 6. 1949), s. 11; POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Lída, Vizovice 2003, s. 172.

Tato případová studie si klade za cíl na základě analýzy pramenů popsat protinacistický odboj a protikomunistickou rezistenci Vladimíra Garncarze a Ladislava Fojtíka a za pomoci komparace nalézt jejich společné rysy.²

Hlavní postavy

Vladimír Garncarz se narodil 21. února 1924 v Olomouci v rodině důstojníka a bývalého československého legionáře Aloise Garncarze³ a jeho ženy Marie. Krátce poté se rodina přestěhovala do Bruntálu, kde Vladimír chodil do obecné školy, po otcově přeložení ji dokončil v Novém Jičíně. Ve školním roce 1935/1936 navštěvoval gymnázium v témže městě, ale v důsledku mnichovských událostí a záboru pohraničí odmaturoval ve Vsetíně. Zároveň se rodina na podzim 1938 přestěhovala do nedaleké Jablůnky nad Bečvou. V letech 1940/1941 se Vladimír učil v oboru strojní zámečnický na Odborné pokračovací škole pro živnostníky kov zpracující a poté nastoupil další studium na Vyšší škole strojnické při Vyšší průmyslové škole ve Vsetíně, které zakončil maturitou počátkem roku 1945.

Také druhý z mužů, Ladislav Fojtík, pocházel z obdobných rodinných poměrů. Přišel na svět 7. června 1928 v Buchlovicích na Uherskohradištsku do rodiny četníka a legionáře Václava Fojtíka⁴ a jeho manželky Františky. Koncem roku 1938 se s rodiči

- 2 Základními prameny, jsou kromě dokumentů z ABS také archiválie uložené ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu (VÚA – VHA), Moravském zemském archivu (MZA) a v menší míře i ve Státním okresním archivu Vsetín (SOKA Vsetín). Dalším informačním zdrojem je rozhovor autora z 27. 12. 2014 (dále jen Rozhovor) se syny Vladimíra Garncarze – Vladimírem (nar. 1945) a Ondřejem (nar. 1965), jimž autor touto cestou děkuje za sdělené informace a poskytnuté archiválie.
- 3 Kpt. Alois Garncarz (13. 5. 1895 – 27. 9. 1971) pocházel z Nových Sadů u Olomouce. V listopadu 1915 byl odveden k olomouckému 54. pěšímu pluku a s ním odvelen na východní frontu. V červenci 1916 byl zajat carskou armádou a v září vstoupil do čs. legií. Byl zařazen k 1. střeleckému pluku Mistra Jana Husi, poté k 10. rotě 2. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad. Vyznamenal se v bitvě u Zborova a později při bojích proti Rudé armádě (RA). V dubnu 1920 ukončil svoji službu v hodnosti desátníka a v říjnu téhož roku se vrátil do vlasti. Byl mu přiznán charakter legionáře a v březnu 1921 byl přemístěn k 10. hraničářskému praporu Trebišov Pěšího pluku 6. Za svou službu v legiích obdržel Kříž sv. Jiří IV. stupně a Československý válečný kříž 1914–1918, dále byl nositelem Československé revoluční medaile, Československé medaile „Vítězství“ a Zborovské pamětní medaile (k 30. výročí bitvy v roce 1947). Dne 1. 8. 1921 byl přijat do Československé armády jako poddůstojník a povýšen na rotmistra. V září 1922 se oženil a od října 1923 do května 1924 absolvoval školu rotmistrů. V září 1923 byl přemístěn k Pěšímu pluku 15 (P. pl. 15) v Bruntále. Po synovi Vladimírovi se mu 18. 6. 1927 narodil syn Jaroslav. V témže roce byl Garncarz přeložen do skupiny rotmistrů účetních P. pl. 15 a v říjnu 1933 přemístěn s náhradním praporem do Nového Jičína. Po odstoupení pohraničí se s útvarem dostal přes Vsetín do Hranic na Moravě, kde byla jednotka do 15. 8. 1939 „likvidována“. V důsledku okupace byl 1. 11. 1939 poslán do výslužby. Krátce pracoval na Berním úřadě ve Vsetíně a poté byl zaměstnán jako účetní na pile v Ratiboři u Vsetína. VÚA – VHA, f. Kancelář československých legií (dále jen Kleg), Legionářské poslužné spisy, A. Garncarz; tamtéž, Sbírka kmenových listů, A. Garncarz.
- 4 Václav Fojtík (8. 8. 1897 – 19. 12. 1964) pocházel z rolnické rodiny z Nedašova na Uherskobrodsku. Po obecné škole pracoval v zemědělství. Od 28. 6. 1915 sloužil u kroměřížského 3. pěšího pluku, s nímž prošel boji na ruské a italské frontě. V srpnu 1917 padl do zajetí a 29. 4. 1918 vstoupil do čs. legií v Itálii. Do 31. 12. 1919 sloužil u 2. rot 34. pěšího pluku a v prosinci 1918 se vrátil do vlasti. Za svou službu obdržel *Československou revoluční medaili*. V roce 1922 nastoupil k četnictvu a působil na

Luboš Kokeš

přestěhoval do Jablůnky nad Bečvou, kam byl jeho otec přeložen jako velitel tamní četnické stanice. Po obecné a měšťanské škole studoval v letech 1942 až 1946 Vyšší strojní průmyslovou školu ve Vsetíně, kde byl jeho spolužákem o více než čtyři roky starší Garncarz. Jejich společným koníčkem byl Junák a trampingu. Další Fojtíkovou zálibou bylo vojenství, např. četba knih s touto tematikou.

Odbojová skupina Nevada

V září 1943 až lednu 1944 byli žáci vsetínské strojní průmyslovky nasazeni v Kolíně nad Rýnem v rámci polovojenské říšské služby Technische Nothilfe (Technická nouzová pomoc), která se podílela např. na odklízecích pracích po bombardování.⁵ Dle poválečných pamětí Garncarze se již během tohoto pobytu v Říši snažil o protinacistický odboj: [...] *Za tuto dobu se mi podařilo zničit: 6 telefonních přístrojů, za půl milionu korun ohořelých německých bankovek v budově Landesgruppe v Kolíně n/R. Tamtéž jsem poléval uniformy uložené ve skladištích a tím je ničil. Uzmout se mi podařilo: 15 toren, 7 polních lahví, 60 opasků. Uzmané věci jsem poslal domů. Doma byly tyto věci částečně rozděleny mezi kamarády [...], částečně schovány. Všechny byly použity v odboji členy mé skupiny. Případní svědkové jsou moji spolužáci z prům[yсловé] školy na Vsetíně.*⁶

Po návratu z Německa se od počátku března 1944 snažil organizovat přátele z tramských osad (vesměs bývalé junáky) v „podzemní organizaci“, jež nesla název Nevada. Do této činnosti zapojil v polovině srpna 1944 také šestnáctiletého Fojtíka. Mezi další členy patřili Jan Adámek, Vladimír Bartoň, Jan Čabla, Jan Galeta, František Kachtík, Ladislav Palát, Miroslav Polanský, Jaroslav Rafaj, Miroslav Stodůlka a Miroslav Šico.

Tato skupina prostřednictvím Garncarzova otce Aloise začala spolupracovat s lidmi kolem vynálezce a v letech 1927–1938 starosty Vsetína Josefa Sousedíka (1894–1944), který byl jedním z hlavních představitelů protinacistické rezistence na Vsetínsku, přičemž spolupracoval se západním paradesantem s krycím jménem Clay.⁷

různých stanicích (např. ve Zlíně, v Roubaníně u Boskovic). V roce 1936 absolvoval školu pro výcvik velitelů stanic a poté se stal v hodnosti četnického praporčíka příslušníkem Stráže obrany státu, po jejím rozpuštění byl 31. 12. 1938 převelen na četnickou stanici v Jablůnce nad Bečvou, kde zastával v letech 1939–1940 funkci velitele a v srpnu 1942 byl penzionován. Kromě Ladislava měl ještě syna Miroslava, narozeného v březnu 1934. VÚA – VHA, f. Kleg, Legionářské poslužné spisy, V. Fojtík; tamtéž, Sběrka dokumentace Oddělení vydávání osvědčení MO ČR (dále jen 255), osobní spis V. Fojtíka, ev. č. 28598/60.

5 SOKA Vsetín, f. Vyšší průmyslová škola strojnická Vsetín, k. 4, inv. j. 88, Katalog Vyšší průmyslové školy strojnické Vsetín, školní rok 1943–1944.

6 VÚA – VHA, f. Vojenské osobní spisy (dále jen VOS), plk. V. Garncarz, spis reg. č. 240221/4650, písemná výpověď Garncarze nazvaná *Moje činnost* zasláná po válce Ministerstvu národní obrany – MNO (nedatováno).

7 K tomu viz JABŮRKOVÁ, Hana (ed.): *Josef Sousedík. Vynálezce, podnikatel, vsetínský starosta, vlastenec 1894–1944. Sborník vzpomínek a obrazová dokumentace k 100. výročí narození a 50. výročí smrti vsetínského rodáka*. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín 2014; KUNC, Radimír: *Clay – Eva volá Londýn. Hlášení z let 1939–45*. Melantrich, Praha 1992 a ŠIKOLA, Čestmír – POSPÍŠIL, Jaroslav: *Nešli stejnou cestou. Osudy parašutistů a konfidentů gestapa*. Lípá, Vizovice 1994.

Do Sousedíkovy odbojové organizace se A. Garncarz dostal za pomoci někdejšího kolegy z armády, člena odbojové skupiny Pro vlast, por. Františka Juppy, jenž byl do roku 1943 zaměstnán jako úředník Okresního úřadu ve Vsetíně a zároveň byl Sousedíkovým zástupcem pro styk s partyzány. Ten v létě 1944 navštívil Garncarze v zaměstnání na pile bývalého důstojníka Floriana Mynaříka v Ratiboři a dal mu za úkol vytvořit „bojové skupiny“ v okolí Jablůnky nad Bečvou. Garncarz starší nejdříve zorganizoval odbojovou skupinu Ignác, jejímž hlavním úkolem bylo sbírat zpravodajské informace určené parašutistům z desantu Clay. Zároveň se podílel na šifrování a dešifrování zpráv,⁸ čemuž naučil svého syna Vladimíra, který nabyté znalosti později využil i během činnosti proti komunistickému režimu. V další fázi se A. Garncarzovi podařilo v polovině srpna 1944 zorganizovat tři diverzní skupiny nazvané TGM, Milostín a zmiňovanou Nevadu, vedenou jeho synem (krycí jména „Sam“, „Šerif“). K nim záhy přibyla skupina Boris, působící přímo v jablůnecké zbrojovce a nesoucí v té době oficiální název Ing. Jaroslav Velinský, a. s., se sídlem v Praze.

Na koordinaci vzájemných aktivit se podíleli i další občané Jablůnky. Byl mezi nimi také Václav Fojtík (krycí jméno „Metoděj“), který se díky někdejšímu povolání četníka společně s kolegou Jindřichem Švidrnochem pohyboval v několika obcích regionu a dodával A. Garncarzovi zpravodajské informace. Nápomocen mu byl i jeho syn Ladislav, jenž vykonával funkci spojky mezi partyzánskými skupinami.⁹

Činnost Nevady se zaměřila na cvičení vojenských pohybů v terénu (např. plížení), hodů granátem či přípravu a odpalování náloží. Ve vzpomínkách V. Garncarze se o tom můžeme dočíst: *Někteří členové mé skupiny a otcovy organizace byli zaměstnanci Zbrojovky v Jablůnce. Byly proto organizovány krádeže ručních gr[anátů] [...], leteckých světlíc, černého prachu, tritolu a jiných výbušnin a trhavin [...] – členové skupiny, kteří pracovali v továrně, materiál vzali a podávali jej přes plot. Uzmnutí mater[iálu] v tov[árně] řídil Mír[oslav] Stodůlka. Já jsem byl pověřen odbíráním toho materiálu, k čemuž jsem přibíral vždy 2–3 členy mé skupiny [...] Byl jsem tedy pověřen npor. Juppou výrobou ručních granátů, které jsem dělal z ocelových trubek. Tyto granáty se však příliš neosvědčily, protože nebylo dostatek rozbušek a výroba byla zdlouhavá. Trhavinu přebíral od nás otec, který je předával partyzánům, s nimiž měl spojení.*¹⁰

Partyzánský odboj

Kvůli zvýšeným bezpečnostním opatřením německých represivních složek v době Slovenského národního povstání, pronikání partyzánů do prostoru Moravskoslezských Beskyd v září 1944 (1. čs. partyzánský oddíl Jana Žižky, od ledna 1945 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky – 1. PBJŽ) a souvisejícím protiopatřením okupačních

8 GARNCARZ, Jiří: *Protinacistický odboj na Vsetínsku* (diplomová práce). Katedra historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Ostrava 2015, s. 84.

9 Skupina V. Fojtíka dále pomáhala uprchlým zajatcům v ukrývání a při přechodech hranic, podílela se na šíření letáků a v pozdější době také spolupracovala s partyzány. VÚA – VHA, f. Partyzánské skupiny, sign. 157–8, „Žižka-Jablůnka“; HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj. Historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944 – květen 1945)*. Český svaz bojovníků za svobodu, Vsetín 2012, s. 81–82, 134, 138–139; KUNC, Radimír: *Clay – Eva volá Londýn*, s. 233.

10 VÚA – VHA, f. VOS, plk. V. Garncarz, *Moje činnost* (nedatováno).

složek známých jako akce „Tetřev“ (16.–22. listopadu) došlo v prosinci 1944 k zatčení Sousedíka a Juppy. Gestapu se záhy podařilo odkrýt část odbojových sítí na Vsetínsku a v okolí Jablůnky nad Bečvou. Koncem prosince 1944 byl A. Garncarz společně se svým synem nucen opustit domov kvůli hrozícímu zatčení. Posléze se mu podařilo ze všech uprchlých mužů odbojových buněk sestavit partyzánskou skupinu, kterou 10. ledna 1945 připojil k 1. PBŽ, jejímž velitelem byl Dajan Bajanovič Murzin. V té době skupinu tvořili Vladimír Garncarz, Svatopluk Beránek, Miroslav Hurta, Ladislav Kočíčka, Josef Maliňák, Evžen Sobotka, Vladimír Strbačka a Stanislav Vaněk.

Alois Garncarz a jeho muži byli v rámci 1. PBŽ pověřeni zejména sabotážemi na infrastruktuře. Dne 22. ledna 1945 pomocí trhaviny zdemolovali železniční trať mezi stanicemi Jablůnka a Růžďka a v noci z 29. na 30. ledna 1945 dokázali vyhodit do povětří elektrickou spínací stanici u Vsetína za účelem zastavení provozu tamní zbrojovky.

Později na to Vladimír Garncarz vzpomínal: *Při řeči došlo na vsetínskou spínačku a za velkého nadšení jsme se rozhodli, že ji zničíme [...]. Já jsem byl určen jako minér, poněvadž jsem měl již trochu zkušeností v zacházení s traskavinami. Potřebné traskaviny jsem vzal [...] naplnil jimi 10 l konev na mléko, do víka konve navrtal díрку a vedl jí zápalnici, časovanou na tři minuty. Konev jsem uzavřel a její patentní závěr jsem dobře zajistil drátem. Tím byla nálož hotova...*¹¹ Po obhlídce terénu, obsazení budovy stanice a zajištění bezpečnosti civilního obyvatelstva položil Garncarz nálož k hlavní rozvodné desce a utekl do blízkého protiletectvého krytu. *V krátké chvíli zaburácela obromná detonace. Vyběhli jsme ven – bylo přesně dvě hodiny dvě minuty v noci – a tu nás srazil obrovský zelený chochol, který sršel nad hořícím vedením. Celá spínačka byla zahalena do hustého hnědého dýmu [...]. Ohlédl jsem se na Vsetín, byl ponořen v hluboké tmě...*¹² Německé bezpečnostní složky krátce poté dorazily na místo a po předběžném výslechu svědků zahájily stíhání partyzánů, to však bylo neúspěšné. Pozdějším šetřením byla škoda způsobená sabotáží vyčíslena údajně až na 7 000 000 korun a provoz vsetínské zbrojovky byl zastaven asi na čtyři dny.¹³

Je až neuvěřitelné, že krátce před akcí si Garncarz „odskočil“ k maturitě. Vyzbrojen pistolí, granátem a s omluvenkou o předešlé zdravotní indispozici 29. ledna 1945 dostavil před komisi. Jeho kamarádi mezitím hlídali, jestli se ke škole neblíží Gestapo. Zkoušku dospělosti složil s hodnocením „dobře“ (dnešní „chvalitebně“) a vrátil se zpět k partyzánům.¹⁴

Další odbojová činnost byla zaměřena na spojovací úkoly u štábu brigády, sabotáže na železnici, tisk letáků a krádeže zbraní. S blížící se frontou také přibývaly přímé střety s příslušníky německé branné moci: [... Dne] 8. 3. 1945 byl jsem vyslán jako velitel se 2 muži k zastřelení gestapáckého konfidenta [...] Před Lázy jsme narazili na 25 SS-automatčků.

11 GARNCARZ, Vladimír: Útok na vsetínskou spínací stanici. In: PAVLÍK, Richard (ed.): *Vsetínsko v boji za svobodu. K historii bojů na Valašsku v květnu 1945*. Průlom, Vsetín 1946, s. 50.

12 Tamtéž, s. 52.

13 VŮA – VHA, f. VOS, plk. V. Garncarz, *Moje činnost* (nedatováno); JANIŠ, Dušan a kol.: *Vsetín v době okupace*. Muzeum regionu Valašsko, Vsetín 2012, s. 16.

14 AA, opis maturitního vysvědčení V. Garncarze vydaný 7. 7. 1945 Okresním soudem ve Vsetíně; VŮA – VHA, f. VOS, plk. V. Garncarz, *Moje činnost* (nedatováno).

*Po krátké přestřelce se podařilo prorazit, avšak se ztrátou našeho automatčika, který padl hned po prvních výstřelech...*¹⁵ Zároveň Garncarz udržoval tajný kontakt s Nevadou, která pod vedením Miroslava Stodůlky¹⁶ a za účasti L. Fojtíka pokračovala v krádežích zbraní z jablůnecké zbrojovky, sběru zpravodajských informací a obstarávání potravin a šatstva partyzánům.

V dubnu 1945 se boje mezi RA a německým Wehrmachtem začaly přesouvat na území Moravy. Množily se sabotáže, ozbrojené střety a také nekoordinovaná povstání živená zprávami o smrti Adolfa Hitlera a všeobecnou euforií z blížícího se konce války. Počátkem dubna 1945 byl Garncarz společně s dalšími partyzány vyslán navázat kontakt s „podzemní organizací“ v Jablůnce, v níž byli v té době aktivní také Václav a Ladislav Fojtíkoví. Důvodem byla koordinace bojů proti ustupujícím německým oddílům a příprava ke konečnému osvobození obce a okolí.

Počátkem května 1945 vyvstal naléhavý úkol zachránit zařízení místní zbrojovky. Partyzáni ji 3. května 1945 obsadili a ukořistili v ní značné množství zbrojního materiálu. Ten den k továrně neočekávaně dorazil osobní automobil s německými důstojníky pověřenými zničením zařízení továrny. Po krátkém boji byla část posádky zabita, avšak jeden Němec dokázal uprchnout a sehnat pomoc. Přivolané jednotky okupantů po celodenní dělostřelecké palbě získaly zbrojovku zpět. Partyzánům se naštěstí podařilo evakuovat civilisty a ani v jejich řadách nedošlo k vážnějším ztrátám.

Tou dobou se do oblasti blížily oddíly RA a 4. května 1945 začalo osvobozování Vsetína a okolí. Garncarz s Fojtíkem se zúčastnili přepadů německé kolony v Míkulůvce a dělostřelecké baterie u Ratiboře. Také se jim podařilo zachránit před zničením téměř celé nádraží v Jablůnce, kde ukořistili značné množství válečného materiálu uloženého v nákladních vagonech, jehož úhrnná cena byla vyčíslena na sedmdesát milionů korun. Boje v okolí Jablůnky s rozptýlenými německými jednotkami probíhaly až do poloviny května 1945.¹⁷

Poválečný život

Vladimír Garncarz byl společně se svým otcem propuštěn ze svazku 1. PBJŽ v druhé polovině května 1945. Měsíc nato se oženil s Ludmilou Kovářovou (1923–2013), s níž se seznámil během své partyzánské činnosti. Novomanželé bydleli v Hranicích na Moravě, kde se jim 24. prosince 1945 narodil syn Vladimír. V poválečném období po-

15 Ze vzpomínek V. Garncarze. Převzato z HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*, s. 203.

16 Miroslav Stodůlka (2. 7. 1926 – ?) se narodil v dělnické rodině v Jablůnce nad Bečvou. Vyučil se strojním zámečníkem a poté nastoupil jako údržbář v jablůnecké zbrojovce, kde pracoval v oddělení zabývajícím se adjustací (nastavení, příprava) ručních granátů a lisováním náloží trhavin. Po válce absolvoval vojenskou službu, kterou ukončil v roce 1947 a opětovně nastoupil do zbrojovky na pozici strojního zámečníka. Byl sociálním demokratem a po sloučení s KSČ se stal jejím členem. ABS, f. Vyšetřovací spisy Ostrava (dále jen OV-V), vyšetřovací spis a. č. V-1207 OV, skupinový spis Luděk Fajkus a spol., výpověď Stodůlky týkající se životopisu z 25. 3. 1952, s. 304–305; VÚA – VHA, f. 255, osobní spis M. Stodůlky, ev. č. 197535/83.

17 VÚA – VHA, f. VOS, plk. V. Garncarz, *Moje činnost* (nedatováno); tamtéž, f. Partyzánské skupiny, sign. 157–3, „Žižka-Garncarz“; GARNCARZ, Jiří: *Protinacistický odboj na Vsetínsku*, s. 101–102.

Luboš Kokeš

slali oba Garncarzové na MNO několik zpráv, v nichž popisovali svou odbojovou činnost. Byl jim přiznán charakter československého partyzána dle zák. č. 34/1946 Sb. a Aloisi 5. ledna 1948 vydáno také Osvědčení účastníka národního boje za osvobození dle zák. č. 255/1946 Sb.¹⁸ V té době byli oba členy Československé strany národně socialistické (ČSNS).¹⁹

Ladislav Fojtík pokračoval ve studiu na vsetínské průmyslovce, které zakončil maturitou v roce 1946. Jeho otec působil do dubna 1949 opět jako velitel, tehdy již místní stanice jednotného Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Jablůnce nad Bečvou a v roce 1946 mu byl přiznán charakter československého partyzána. Dne 10. března 1947 si také Fojtík mladší podal žádost o jeho přiznání, ta byla ale 22. června 1950 zamítnuta, neboť dle MNO neuvedl podrobnosti, jež by prokazovaly splnění nutných podmínek pro jeho vydání.²⁰ Žádosti být vyhověno ani nemohlo, neboť Fojtík mladší byl v té době jako vojenský zběh v hledáčku bezpečnostních složek, jež ho charakterizovaly jako *živelní krajně reakční našemu zřízení*.²¹

Garncarz s Fojtíkem se tedy v roce 1945 opět zapojili do civilního života. Rodinné prostředí a válečné události však měly zásadní vliv na jejich další směřování. Zatímco Garncarz krátce působil jako technický úředník v jablůnecké zbrojovce a již od listopadu 1945 byl frekventantem Československé vojenské akademie v Hranicích na Moravě, Fojtík si na svou příležitost počkal až do roku 1948. To ovšem do osudů obou zasáhl únorový komunistický puč a měnící se poměry v Československé armádě (ČSA) znemožnily jejich další působení ve vojenských strukturách.

Poručík tankového vojska

Dne 3. listopadu 1945 byl Garncarz odveden a ihned nato na vlastní žádost zařazen jako voják do hranické akademie. Dne 29. srpna 1946 došlo k jeho slavnostnímu vyřazení v hodnosti poručíka tankového vojska.²² Zároveň přijal závazek k další činné službě v trvání šesti let se zařazením k 13. tankové brigádě (t. br.) v Olomouci a posléze nabyl propůjčením místo ve služební kategorii důstojníků absolventů vojenské akademie. Po zrušení brigády v rámci reorganizace armády se jeho kmeno-

18 Dále se stal nositelem Československého válečného kříže 1939 a v červenci 1945 byl povýšen na štábního praporčíka pěchoty. V následujících letech vykonal odbornou zkoušku pro důstojníky kancelářské služby a postupně se dočkal povýšení až na kapitána kanc. VÚA – VHA, f. VOS, kpt. A. Garncarz.

19 V. Garncarz byl v ČSNS pouze krátce, nijak výrazně se neangažoval a v roce 1947 mu členství zaniklo. AA, Rozhovory; ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-755 OV, Josef Ochman a spol., osobní spis V. Garncarz, Garncarzova výpověď týkající se životopisu z 30. 10. 1952, s. 34.

20 Kladného vyřízení se mu nedostalo přesto, že údaje byly potvrzeny velitelem odbojové jednotky vrch. stržm. J. Švidrnochem. Pod jeho podpisem na tiskopisu žádosti bylo tužkou dopřáno (podpis nečitelný): *Pomocník [partyzánů] od 1/3 1945 – 9/5 1945* a následovalo kulaté razítko „Výkonného 1. čs. brigády Jana Žižky“ s datem 30. 1. 1948. VÚA – VHA, f. Kleg, 1947, žádost L. Fojtíka z listopadu 1947, č. j. 134904-Fo-77; tamtéž, f. Partyzánské skupiny, sign. 157–8, „Žižka-Jablůnka“, s. 61–62.

21 ABS, f. Historický fond MV (dále jen MV-H), a. č. H-626 MV, sv. 1, list s „agenturními poznatky“ k osobě L. Fojtíka adresovaný VO StB Vsetín ke KV StB Gottwaldov z 13. 7. 1950, s. 7–8.

22 *Osobní věstník MNO*, roč. 1946, č. 78 (29. 8. 1946), s. 847; *Vojenská akademie Hranice* – viz https://vojen-skaakademiehranice.ic.cz/seznam_absolventu.html (citováno k 19. 4. 2017).

vým útvarem stala 1. t. br. ve Vysokém Mýtě, která byla v říjnu 1947 přečíslována na 12. t. br. s dislokací ve Šternberku. Dne 17. března 1948 se mu narodila dcera Ludmila a v dubnu téhož roku byl přemístěn k 22. t. br. v Dědicích u Vyškova, kde vykonával od 1. října 1948 do 15. dubna 1949 funkci materiálního důstojníka a nadvozného setniny v místním tankovém učilišti. Žil v tamních armádních ubytovacích prostorách společně se svou rodinou.

V té době se v ČSA začal projevovat nastupující komunistický režim, a to především změnami v personálním obsazení. Po únoru 1948 byla do výslužby, zálohy či na zvláštní dovolenou poslána přibližně jedna čtvrtina důstojnického sboru tankového vojska a v letech 1949–1950 tyto „čistky“ pokračovaly také mezi záložními důstojníky a akademiky.²³

Uvedené se týkalo i Garncarze. Zatímco v jeho kvalifikační listině jsou v roce 1948 vztah k lidově-demokratickému zřízení a postoj k SSSR hodnoceny „velmi dobře“, v druhé polovině března 1949 byl vypracován dozorcím obranného zpravodajství tankového učiliště posudek, v němž bylo navrženo jeho přeložení do zálohy z důvodu „nespolehlivosti“ a nesouhlasu s „politikou vnitřní ani zahraniční“. Konkrétní prohřešky byly spatřovány v obhajobě Plánu evropské obnovy amerického ministra zahraničí George C. Marshalla, kritice „nadbíhání SSSR“ a kladení „provokačních otázek“ při politickém školení. Přestože byl Garncarz aktivním účastníkem 2. odboje a synem válečného hrdiny první i druhé světové války, byl dán 15. dubna 1949 na dovolenou s čekáním. Sám chápal toto rozhodnutí jako důsledek osobních ambivalencí u útvaru a neochoty vstoupit do KSČ.

Záhy se také našla záminka pro jeho úplnou dehonestaci. Během výkonu služby v Dědicích měl údajně z vojenských zásob ukrást čtyřicet litrů benzínu v hodnotě 720 Kčs. Dne 24. dubna 1949 byly jedním vojákem nalezeny u silnice poblíž útvaru ukryté nádoby s inkriminovanou pohonnou hmotou. Oblast zůstala pod dohledem – čekalo se na ty, kdo si odcizený erár přijdou vyzvednout. Večer se na místo dostavil Garncarz se svou ženou a hlídajícími vojáky byla zjištěna jejich totožnost. Na základě žaloby Vojenského prokurátora v Brně se případem 12. srpna 1949 zabýval tamní krajský vojenský soud. Garncarz se hájil tím, že v době nuceného vystěhování z přiděleného útvarového bytu mu volal neznámý muž a žádal ho, aby se dostavil na uvedené místo, kde mu bude „něco přineseno“. Přestože tušil léčku, na naléhání manželky, jež doufala v solidaritu od neznámé osoby v těžké životní situaci (ztráta zaměstnání, nucené vystěhování, dvě malé děti), na místo odjeli. Soud však na tuto obhajobu nebral zřetel a uznal ho vinným ze spáchání přečinu krádeže, odsoudil ke ztrátě hodnosti, k trestu domácího vězení v trvání osmi dnů a ke ztrátě volebního práva. Díky dosavadní bezúhonnosti byl výkon trestu podmíněně odložen na dobu jednoho roku. Garncarz podal odvolání, ale Vrchní vojenský soud v Brně 9. prosince 1949 potvrdil v celém rozsahu rozsudek nižší instance. Případem se ještě v roce 1950 zabývaly kárné vojenské výbory, které na základě soudních rozhodnutí daly Garncarzovi za vinu „poškození dobrého jména vojska“. Výroky zmíněných justičních a vojenských institucí

23 FRANCEV, Vladimír: *Československé tankové síly 1945–1992*. Grada, Praha 2012, s. 27.

aktivní služba hrdiny protinacistického odboje v ČSA prakticky skončila. V listopadu 1950 byl degradován na vojína a krátce na to definitivně propuštěn. Tou dobou se však již znovu aktivně účastnil odbojových akcí společně s Ladislavem Fojtíkem.

Protikomunistická rezistence L. Fojtíka

Ladislav Fojtík složil v roce 1946 maturitu na strojní průmyslovce ve Vsetíně, ale kvůli onemocnění, jež nebylo specifikováno, zůstal až do února 1947 v domácím léčení a poté nastoupil jako technický úředník Moravských elektrotechnických závodů (MEZ) ve Vsetíně. Ve volném čase se věnoval místnímu Junáku, kde byl vedoucím jeho kamarád z odboje a zaměstnanec jablůnecké zbrojovky (Zbrojovka Vsetín, n. p. – pobočný závod v Jablůnce) M. Stodůlka.

Nová společensko-politická situace po únoru 1948 ho přivedla k rozhodnutí opět se zapojit do odboje. Později, během vyšetřování bezpečnostními složkami, kdy chtěl kajícím dopisem adresovaným ministru národní bezpečnosti Karolu Bacílkovi odčinit „chyby“, jichž se dopustil během své „protistátní“ činnosti, žádosti o spolupráci s StB, k tomu uvedl: [...] *Nikdy jsem nebyl politicky organizován a politika mě nikdy nezajímala. V roce 1948 jsem pracoval jako technický úředník v Moravských elektrotechnických závodech ve Vsetíně. Po únorových událostech tohoto roku jsem myslel, že to, co se stalo v únoru, není správně pro náš národ. Byl jsem přesvědčen, že jedině taková demokracie, jaká byla za první republiky, je správná. Od této doby jsem nesouhlasil s tímto zřízením a snažil jsem se o jeho svržení. V roce 1948 podal jsem přihlášku do vojenské akademie a byl jsem přijat. Ještě před vstupem do této vojenské akademie jsem začal svoji protistátní činnost.*²⁴

Fojtík se na přelomu května a června 1948, po volbách do Národního shromáždění, rozhodl společně se svými kamarády z Junáka Karlem Kučerou, Jiřím Paďourem a Miroslavem Stodůlkou aktivně zapojit do protirežimních aktivit. Vycházeli z úvah o dočasnosti nové politické situace a o její změně formou nových voleb pod patronací mezinárodního společenství.²⁵ V myšlenkách o budoucím vývoji hrála roli také možnost střetu s bezpečnostními složkami, příslušníky Lidových milicí či jednotlivci loajálními s komunistickým režimem.

Z těchto důvodů se prvořadými úkoly skupiny stala, stejně jako za války, cvičení vojenských pohybů v terénu a vyzbrojení. V červnu a červenci 1948 odcizili z vsetínského a jablůneckého zbrojovky několik kusů součástí potřebných k výrobě třaskavin, pomocí nichž a dalších komponentů zbylých z okupace sestrojili výbušniny. Díky Fojtíkovým znalostem poměrů na policejních stanicích (jeho otec tehdy ještě působil jako velitel v Jablůnce) uvažovali také o přepadení stanice SNB v Hošťálkově nedaleko Jablunky, z čehož šlo kvůli vysokému riziku. Dále provedli v září 1948 nebezpečnou akci krádeže zbraní závodní milice v MEZ Vsetín, při níž se jim podařilo odcizit asi

24 ABS, f. Agenturní svazky – Centrála (dále jen MV-TS), svazek a. č. 1006205 MV, dopis L. Fojtíka adresovaný ministru národní bezpečnosti Karolu Bacílkovi, 1952 (blíže nedatováno), s. 5.

25 Míněna Organizace spojených národů (OSN), zejména z roku 1949 jsou známy z více oblastí republiky řetězové dopisy požadující „konání nových svobodných voleb pod patronací OSN“.

osm pušek, které společně se sestavenými výbušninami a několika zbraněmi z okupace ukryli v evangelickém kostele v Pržně. Měly tam být připraveny pro případ nutnosti ozbrojeného střetu při převratu. Místo bylo zvoleno na základě zkušeností z války, tehdy tam byly zbraně též uschovány. Případ byl neúspěšně prošetřován SNB, a přestože Fojtík figuroval v širším okruhu možných pachatelů, krádež se podařilo osvětlit až po jeho zatčení v roce 1952. Krátce po akci totiž nastoupil na vojenskou akademii a výraznější aktivity jeho skupiny načas ustaly.²⁶

Kromě Paďoura, Kučery a Stodůlky byl Fojtík v MEZ v kontaktu také se svým bývalým spolužákem z průmyslovky, technickým úředníkem Luděk Fajkusem,²⁷ s nímž se „od vidění“ znal také Garncarz. Fajkus byl jednou z hlavních postav skupiny lidí, kteří zhruba od druhé poloviny roku 1948 prováděli protirežimní akce spočívající v tisknutí letáků, destrukcích na železnici a sloupech elektrického vedení ve Vsetíně a blízkém okolí. Jeho dalšími spolupracovníky byli někdejší spolužák Jiří Severa,²⁸ Karel Dosoudil, Jan Lukáš, Josef Vašek, Ladislav Hrček a zaměstnanci jablůnecké zbrojovky František Adámek a někdejší člen Nevady Jan Čabla.

Na přelomu dubna a května 1949 získali cyklostyl, na němž rozmnožili asi 1200 kusů protirežimních letáků, které vyzývaly rolníky k tomu, aby nevstupovali do vznikajících jednotných zemědělských družstev (JZD), nabádaly dělníky, aby nepodléhali tlaku na zvyšování produktivity práce, a naléhaly na rodiče, aby své děti vychovávali v duchu ideálů T. G. Masaryka a E. Beneše. Také si „obstarali“ část trhavin ze skladu jablůnecké zbrojovky. Poté přešli k úspěšným diverzním akcím, z nichž je nutné uvést zničení části železniční tratě Vsetín – Jasenice napojené na místní zbrojovku z 27. květ-

26 Obdobně jako Fojtík a jeho přátelé se snažily vyzbrojit také další skupiny či jednotlivci mající za sebou zkušenost z protinacistického odboje a uvažující o možném střetu s režimními ozbrojenými složkami. Za všechny můžeme jmenovat skupiny bratří Mašinů a Černého lva 777, jejichž členové však svoje akce dovedli do otevřeného střetu s bezpečnostními složkami či institucemi KSČ. Bratři Josef a Ctirad Mašinové za pomoci Milana Paumera a Zbyňka Janaty provedli v září 1951 přepady stanic SNB v Chlumci nad Cidlinou a Čelákovících, při nichž byli zabiti dva příslušníci SNB. Členové Černého lva 777 Jiří Řezáč a Jaroslav Sirotek zase uskutečnili v letech 1949–1950 dva bombové útoky na budovy okresních sekretariátů KSČ v Sedlčanech a v Milevsku, přičemž při druhé akci byl smrtelně zraněn hlídkující štábní strážmistr Josef Skopový. Viz NĚMEČEK, Jan: *Mašinové – zpráva o dvou generacích*. Torst, Praha 1998 a BURSÍK, Tomáš: *Osudy odbojové organizace Černý lev 777. Příspěvek k historii ozbrojeného odporu proti komunistickému režimu v Československu*. OABS MV ČR, Praha 2007.

27 Luděk Fajkus (20. 7. 1925 – 16. 6. 1953) pocházel z rodiny drobného obuvníka ve Vsetíně. Po absolvování základní školní docházky studoval strojní průmyslovku ve Vsetíně. Již tehdy trpěl tuberkulózou, musel se pravidelně léčit. V letech 1945–1947 prodělal jako dobrovolník prezenční vojenskou službu a poté nastoupil jako technický úředník v MEZ Vsetín. Byl členem ČSNS a po jejím zániku „obrozené“ Československé strany socialistické. Po únoru 1948 byla jeho rodině znárodněna obuvnická živnost, což byl jeden z důvodů, proč se zapojil do činnosti proti režimu. ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1207 OV, osobní spis Luděk Fajkus, Fajkusova výpověď týkající se životopisu z 15. 7. 1952, s. 15.

28 Jiří Severa (8. 10. 1925 – 20. 6. 2003) se narodil v Hranicích na Moravě v rodině živnostníka. Po přestěhování do Vsetína navštěvoval tamní vyšší strojní průmyslovku, odkud se znal s Fajkusem a Garncarzem. Po maturitě v roce 1945 nastoupil na novinářskou fakultu Vysoké školy politické a sociální v Praze, odkud byl během „prověrek“ počátkem roku 1949 vyloučen. To ho vedlo k zahájení protirežimních aktivit. Na podzim 1949 nastoupil základní vojenskou službu a po jejím skončení dostal na podzim 1951 místo kalkulanta v MEZ Vsetín. ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1209 OV, osobní spis Jiří Severa, Severova výpověď týkající se životopisu z 25. 6. 1952, s. 55.

na 1949,²⁹ záměrně provedené přímo v době IX. sjezdu KSČ (25.–29. května 1949), dále destrukci kolejí na trati Vsetín – Valašské Meziříčí nedaleko zemědělské školy z 16. července 1949³⁰ a poškození sloupu vysokého napětí ve Vsetíně za výstavištěm.

Destrukce na železnici provedli J. Vašek s J. Lukášem a elektrický stožár poškodil L. Fajkus s K. Dosoudilem. Poslední z uvedených akcí proběhla v době, kdy se ve Vsetíně konala výstava *Valašsko v práci*.³¹ Koncem léta 1949 odjel Fajkus do sanatoria na léčení tuberkulózy a výraznější protirežimní aktivity jeho okruhu ustaly.

Přestože při pozdějším vyšetřování StB kromě „ideových vůdců“ Fajkuse a Severy za jedny z iniciátorů sabotážních akcí označila také Garncarze a Fojtíka, jejich aktivní spolupráce s touto skupinou začala až na přelomu let 1949–1950.

Protikomunistická rezistence V. Garncarze

Po odsouzení za krádež benzinu a nuceném vystěhování přesídlil Vladimír Garncarz s rodinou do obce Pržno v těsném sousedství Jablůnky nad Bečvou. V důsledku degradace se rozhodl zapojit do činnosti proti novým „komunistickým pořádkům“.³²

Již během vojenské služby byl ve spojení s několikrát zmiňovaným M. Stodůlkou, svým dřívějším druhem z odboje. Jejich vzájemné kontakty zesílily na přelomu května a června 1949. Stodůlka Garncarzovi sdělil podrobnosti o výše popsanych akcích v místních zbrojovkách a v továrně MEZ Vsetín. Oba se shodli na tom, že brzy dojde k novým volbám, v nichž bude KSČ poražena a zbraní bude třeba pro případné střety s armádou či bezpečnostními složkami. Postupem času se také rozhodli obnovit činnost utlumenou odchodem Fojtíka do vojenské akademie, jež měla spočívat v provádění sabotáží podobných těm za války. Skupina působila stále ve stejném složení, tedy kromě přibývšího Garncarze ještě Stodůlka, Kučera, Paďour a Fojtík, který občas přijel na dovolenou. První její akcí bylo zničení telegrafního a telefonního vedení,

29 Oblastní ředitelství Československých drah (ČSD) se vyjádřilo k sabotáži následovně: *Dne 27. 5. 1949 v 23.15 hod. na vlečce Vsetín – Jasenice v km 0,500 položil neznámý pachatel nálož pod kolejnici tvaru XXIV a výbuchem vytrhl 60 cm kolejnice. Poškozené místo bylo na účet Zbrojovky do 4 ráno opraveno, takže provoz zbrojovky byl normální. Škoda na materiálu činí 1.000 Kčs a bylo na opravě odpracováno 60 hodin...* ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1207 OV, skupinový spis „Luděk Fajkus a spol.“, stanovisko ČSD ze 7. 6. 1952, s. 18.

30 *Dne 16. 7. 1949 v km 43.057 v trati Vsetín – Jablůnka byla traskavou náloží poškozena kolej, 1 levý pás. Nálož byla utržena spodní část kolejnice /pata/ v délce 25 cm, kolej byla výškově zdeformována a dva prázce zničeny. Kolej byla ihned provizorně opravena a rychlost vlaků v porouchaném místě snížena na 30 km/hod. Porouchané místo definitivně opraveno dne 17. 7. do 9. hod. a pomalá jízda byla odvolána. Vyhozením kolejnice byl podnik poškozen částkou 8.000 Kčs. Tamtéž.*

31 Co se týče destrukcí na železnici a možnosti ohrožení lidských životů, uvedl J. Lukáš při výpovědi před prokurátorem, že výbuchy plánovali na dobu, kdy po trati nejezdí vlaky, a po jejich provedení počítali s okamžitým zastavením provozu ze strany správy železnic. MZA, f. Státní soud Brno (dále jen C 145), k. 331, výpověď J. Lukáše z 9. 10. 1952, fol. 309.

32 Také A. Garncarz byl dán 10. 8. 1949 na dovolenou s čekáním a koncem téhož měsíce přeložen do výslužby. Jako hlavní důvody byly uváděny „politická nespolehlivost a nevyspělost“, zastávání se „západních směrů“ a špatné vykonávání přidělené kancelářské agendy. Sám chápal toto rozhodnutí jako důsledek své neochoty vstoupit do KSČ a přiznat své někdejší partyzánské skupině „komunistický charakter“. VÚA – VHA, f. Sbírka kvalifikačních listin (KVL), záznam o zhodnocení A. Garncarze za období od 1. 10. 1948 do 30. 9. 1949.

uskutečněné Fojtíkem a Kučerou 5. června 1949 poděl trati Vsetín – Valašské Meziříčí,³³ v době vrcholících příprav výstavy *Valašsko v práci*. Riziko odhalení bylo značné. Je nutné si uvědomit, že od března 1949 probíhalo za úzké spolupráce Krajských velitelství StB Gottwaldov a Uherské Hradiště (t. č. sídlila obě v Uherském Hradišti) v celém regionu rozsáhlé pátrání po členech známé a historiky dodnes ne zcela probádané protirežimní organizace Světlna.³⁴

V únoru 1950 si Garncarz sehnal zaměstnání v Československých stavebních závodech, n. p. Průmstav ve Vsetíně. Během cest do práce si vyhlédl stožár elektrického vedení, který zásoboval tamní zbrojovku proudem, a rozhodl se jej zničit. Jednalo se o podobnou sabotážní akci, jakou byla za války destrukce elektrické spínací stanice. Společně s Fojtíkem připevnili ke sloupu nálož a po zapálení roznětky se ukryli v nedalekém lese. Úspěch se nedostavil, neboť sloup nebyl z litiny (jak se domnívali), ale z plechu, což mělo za následek pouze jeho „promáčknutí“.³⁵ Poté sabotáže ustaly, neboť kromě Fojtíka byl k výkonu vojenské prezenční služby odveden i Kučera a posléze také Paďour.

Garncarz v protirežimních aktivitách pokračoval. Jeho další činnost souvisela s někdejšími důstojníky ČSA, s nimiž přišel do kontaktu na Novojičínsku. Společně plánovali navázání rádiového spojení s československými emigranty v západním Německu.

Důstojníci v odboji

V době vyšetřování pro údajnou krádež benzinu se Garncarz seznámil s npor. Františkem Šimkem,³⁶ který ho v druhé polovině roku 1949 zapojil do zpravodajské činnosti.

33 Oblastní ředitelství ČSD v Olomouci se 29. 5. 1952 vyjádřilo k sabotáži takto [...] *Ve výše uvedené věci Vám oznamujeme, že přestřižením 25 kusů drátu byla poškozena jak správa ČSD, tak i poštovní správa, jejichž vedení jsou na sloupech připnuta [...] Výlohy s touto opravou spojené činily 1.000,- Kčs. Vedení ČSD byla přerušena po dobu 6 hodin.* ABS, f. OV-V, vyšetřovací a. č. V-1207 OV, skupinový spis Luděk Fajkus a spol., s. 11, 14–15.

34 Světlna patřila k nejrozsáhlejší protirežimní organizací přelomu 40. a 50. let. Její podskupiny působily zejména na Znojemsku, Vsetínsku, Vyškovsku, Šumpersku, Zlínsku a Brněnsku. Mezi její zakladatele a vůdčí osobnosti patřili bývalí partyzáni z 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky. Členové Světlny se zaměřovali především na rozšiřování letáků, shromažďování zbraní a otevřené výstupy proti funkcionářům KSČ. V rámci procesů se „světlanáři“ bylo souzeno na 280 osob, devět hlavních představitelů bylo popraveno. Činnost Světlny, jejích vedoucích představitelů (kteří byli mnohdy sami komunisty) a jednotlivých podskupin je velmi složitá a přes pokusy některých autorů o odkrytí všech souvislostí zůstává nadále plná nejasností – např. kolem činnosti Josefa Vávry-Stařika a Antonína Slabíka, souperení „českých“ a „moravských“ partyzánů v rámci Svazu českých partyzánů, fungování a vzájemné vazby v rámci svépomocného partyzánského družstva Partkol. Stejně tak dosud není zcela objasněna role StB při pronikání a provokování „protistátních“ aktivit členů Světlny. Zde je nutné poznamenat, že vedle organizace Světlna existovala i akce StB stejného názvu. VEBER, Václav: *Třetí odboj. ČSR v letech 1948–1953*. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, Pardubice 2014, s. 89–92 (zde včetně solidního seznamu archivních pramenů); POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci*. Srov. *Hyeny v akci*: JUDr. Jaroslav Pospíšil a falšování historie – viz <http://www.hyenyvakci.cz/> (citováno k 19. 4. 2017).

35 ABS, f. OV-V, a. č. V-1207 OV, skupinový spis Luděk Fajkus a spol., vyjádření Gottwaldovských energetických závodů, n. p. – Obvodní služebny Vsetín z 30. 5. 1952, s. 17.

36 František Šimek (28. 10. 1913 – ?) se narodil ve Slezské Ostravě v rodině horníka. Vyučil se strojním zámečnickem, v roce 1932 nastoupil vojenskou prezenční službu a v armádě zůstal až do roku 1939. Za protektorátu sloužil u vládního vojska a zároveň studoval na obchodní akademii. V květnu 1944

Šimek se od svého působení v armádě znal s bývalým partyzánem mjr. Jaroslavem Václavíkem (spolupracoval s paradesantem Clay a byl členem 1. PBJŽ³⁷), který byl po komunistickém puči propuštěn z armády pro „otevřeně projevovanou nenávisť k SSSR“.

Václavík se, společně s dalším důstojníkem ČSA, mjr. gšt. Otto Beitlem, rozhodl v květnu 1949 emigrovat na Západ. Předtím se však setkal s několika osobami, které informoval o svém záměru a sondařoval u nich možnost budoucí spolupráce proti režimu. Byli to zmiňovaný Šimek, dále někdejší partyzán, toho času vedoucí uhelných skladů v Novém Jičíně Josef Ochman³⁸ a také bývalý funkcionář ČSNS, zástupce ředitele okresní nemocenské pojišťovny tamtéž Jan Kruliš.

Václavík pověřil Šimka obstaráváním zpráv z místních průmyslových a stavebních závodů, ze Svazu národní revoluce apod., jež měly být za pomoci vysílačky předávány do zahraničí. Někdejší důstojník se ihned pustil do plnění úkolů. Aby byl nenápadný, dal se zapsat do kurzu radioamatérů a začal shánět lidi, kteří měli nějaké vědomosti o vysílání. Jeho volba padla na Garncarze, jenž disponoval díky svému technickému vzdělání a dřívějšímu působení v odboji znalostmi o zpravodajství.³⁹ Šimek ho nejdříve požádal o pomoc s obstaráním součástek nutných pro sestavení radiostanice a do celé akce zapojil také Ochmana, který měl zajistit finanční pomoc a zprostředkovat úkryt vysílačky.

Mezitím Václavík společně s Beitlem uprchli 23. května 1949 do západního Německa. Pomoc jim poskytl bratr druhého z nich, někdejší funkcionář ČSNS, toho času výpravčí ČSD v Roztokách u Jilemnice na Liberecku, Rudolf Beitel.⁴⁰ Oba se

byl převelen do Itálie, kde krátkou dobu hlídal muniční továrnu a posléze se přidal k tamním partyzánům. V druhé polovině roku 1945 byl repatriován zpět do ČSR a opět sloužil v armádě. Po válce byl až do roku 1948 také členem ČSNS. Dále byl aktivním funkcionářem v odbočce Svazu národní revoluce (SNR) v Novém Jičíně a po únoru 1948 krátce zastával, jako bezpartijní, funkci v Místním akčním výboru Národní fronty v Novém Jičíně-Šenově. Na přelomu srpna a září 1949 byl pro svou „politickou nespolehlivost“ dán na dovolenou s čekáním a v březnu 1950 penzionován. Po odchodu z armády začal od října 1949 pracovat jako účetní v n. p. Masna v Novém Jičíně. ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-732 OV, osobní spis František Šimek, Šimkova výpověď týkající se životopisu z 9. 9. 1952, s. 54–56.

37 KUNC, Radimír: *Clay – Eva volá Londýn*, s. 206; HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*, s. 119.

38 Josef Ochman (17. 6. 1914 – ?) se narodil v Kunovicích na Valašskomeziříčsku. Po dvouleté hospodářské škole v Rožnově pod Radhoštěm nastoupil jako skladník hospodářského družstva ve Valašském Meziříčí. Za okupace působil jako partyzán v rámci 1. PBJŽ a po válce se stal členem jejího výboru ve Zlíně. V roce 1946 byl zvolen předsedou SNR v Novém Jičíně a zastával funkci organizačního referenta okresního vedení Svazu českých partyzánů, díky čemuž se znal také se Šimkem. Zároveň převzal národní správu obchodu s uhlím v Novém Jičíně a po jeho začlenění do národního podniku byl jeho ředitelem. ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-755 OV, osobní spis J. Ochman, výpověď Ochmana týkající se životopisu, s. 42–43.

39 Synové Vladimíra Garncarze sdělili autorovi, že koníčkem jejich otce byla „radioamatérina“ – na půdě prý měli hromady součástek k rádiím, později i televizorům a jejich otec byl pravidelným odběratelem časopisů s touto tematikou. AA, Rozhovor.

40 Rudolf Beitel (28. 11. 1900 – ?) se narodil ve Staré Pace do rodiny vlakového průvodčího, v níž bylo celkem šest dětí. Vyučil se mlynářem a za 1. světové války byl krátce na italské frontě. Po válce nastoupil u ČSD a v roce 1937 se stal výpravčím v Roztokách u Jilemnice. Od roku 1928 byl členem ČSNS, v níž byl funkcionářem okresní úrovně, a v roce 1932 neúspěšně kandidoval do Národního shromáždění. Po druhé světové válce se stal členem a předsedou Revolučního národního výboru v Roztokách, zasedal v radě MNV a byl předsedou místní školské rady. Založil tam také místní organizaci ČSNS. ABS,

V soukolí dvou totalit

v nově vytvořené Spolkové republice Německo (SRN) zapojili do spolupráce se skupinou československých zpravodajců vedených gen. Františkem Moravcem, kteří kooperovali s americkými tajnými službami.⁴¹

V uprchlickém táboře v Eichstättu získal Václavík ke spolupráci československého emigranta Václava Smrže, jemuž dal za úkol překročit hranice, vyhledat Rudolfa Beitla a požádat ho o navázání kontaktu se Šimkem, který měl vypracovat šifry a určit vlnové délky, jež měly být prostřednictvím Smrže (krycí jméno „Petr“) dopraveny zpět do SRN, kde by Václavík s jejich pomocí navázal bezpečné rádiové spojení.⁴² Františku Šimkovi se mezitím podařilo za pomoci telegrafního montéra Aloise Šilingeru sestavit jeden přijímač a na základě úspěšně dodaných instrukcí pověřil vypracováním způsobu šifrování Vladimíra Garncarze. Ten úkol splnil a posléze v Roztokách předal Rudolfu Beitlovi šifrovací tabulku a naučil ho ji používat. Určili rovněž přesný čas a dny v týdnu, kdy budou na příjmu pro zachycení vysílání.

Rudolf Beitel se však prostřednictvím další spojky ze SRN dozvěděl, že „Petr“ byl náhodně zatčen a kontakt se zahraničím není možné navázat. Uvedený způsob šifrování se rozhodl zaslat svým příbuzným do USA v naději, že se dostane k Václavíkovi do Německa. V březnu 1950 zajel také za Šimkem do Nového Jičína a oznámil mu, že je nutné být opatrný a nic neprovádět. Další aktivity spojené s přijímáním zpráv ze zahraničí se nemohly rozvinout, neboť došlo k prvnímu zatýkání v bezprostředním okolí všech zúčastněných.

František Šimek byl nezávisle na Garncarzovi, Ochmanovi a Beitlovi v Novém Jičíně v kontaktu s další skupinou osob, pojmenovanou StB „Jan Škapa a spol.“,⁴³ která měla spojení se zahraničními kurýry. Jejich činnost byla odhalena a Šimek byl v červenci 1950 zatčen pro podezření ze zprostředkování špionážních zpráv „cizím agentům“ a 8. listopadu 1951 odsouzen na třiatdvacet let odnětí svobody.⁴⁴ Aktivity související s Garncarzem se mu podařilo utajit a k jeho zatčení v polovině roku 1950 tak nedošlo!

Pro další popis událostí je nutné zmínit se o tom, že Šimek byl před zadržením, asi v únoru 1950, vyhledán Garncarzem a požádán o zprostředkování ubytování pro dezertéra, který se tou dobou schovával u svých příbuzných. Nebyl jím nikdo jiný než Ladislav Fojtík.

f. Vyšetřovací spisy – Liberec (dále jen LB-V), vyšetřovací spis a. č. V-561 LB, Karel Horáček a spol., osobní spis R. Beitl, výpověď R. Beitla týkající se životopisu z 2. 1. 1952, s. 21–22.

41 Václavík byl uveden v obsáhlé příloze zprávy vyhotovené Velitelstvím StB dne 22. 1. 1951 nazvané „Souhrn všeobecných poznatků o posledních metodách nepřátelské špionáže, namířené proti ČSR“ jako „identifikovaný řídicí orgán nepřátelské špionáže“ v rámci Moravcovy skupiny. V této souvislosti bylo v březnu 1950 zjištěno, že žije ve Frankfurtu nad Mohanem a pod pseudonymem „M. C. Knoll“ jezdí společně s O. Beitem po uprchlických táborech, v nichž se snaží „verbovat“ československé emigranty pro spolupráci s americkými zpravodajci. ABS, f. Sekretariát náměstka MV pro vojska genmjr. Ludvíka Hlaváčky a plk. Karla Peprného (A 19), inv. j. 1, s. 6; tamtéž, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (302), sign. 302-198-5, zpráva 5. oddělení Velitelství 1. oblasti z 24. 3. 1950, s. 186–187.

42 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-737 OV, skupinový spis Jan Kruliš a spol., svědecká výpověď V. Smrže z 19. 5. 1953, s. 14.

43 Pro přehlednost studie se tímto případem nezabývám, neboť nemá přímou souvislost se sledovanými událostmi.

44 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-732 OV, skupinový spis František Šimek a spol., Rozsudek Státního soudu Praha (oddělení Brno), sp. zn. 1 TS II 50/51, s. 33–36.

Luboš Kokeš

Vojenský zběh L. Fojtík

Z výše uvedeného víme, že se Fojtík s Garncarzem počátkem roku 1950 pokusili o neúspěšnou destrukci sloupu elektrického vedení nedaleko Jablůnky. V té době měl Fojtík za sebou první ročník vojenské akademie, který ukončil v hodnosti poručíka automobilového vojska,⁴⁵ a dále se rozhodl pokračovat na Dvouleté důstojnické tankové škole ve Vyškově. O vánoční dovolené se od Garncarze, jenž díky svému dřívějšímu působení v Dědicích znal poměry na místních vojenských útvech, dozvěděl o úmyslu tamního instruktora utéct do zahraničí, a zmínil se o tom jednomu z kolegů frekventantů. Ten o věci pak někde vykládal v opilosti, byl udán a případem se začaly zabývat vojenské zpravodajské složky, které si „hloubkově“ prověřily také Fojtíka. Došlo k několika výsledkům, přičemž bylo zjištěno, že figuroval mezi podezřelými z krádeže zbraní v MEZ Vsetín. Kvůli obavám z budoucího vývoje se Fojtík rozhodl 19. února 1950 od své posádky dezertovat.

Do 5. března 1950 se ukrýval u známých a u své dívky Jarmily Dřevojánkové v Jablůnce nad Bečvou a poté se prostřednictvím svého otce setkal s Garncarzem. Ten ho za pomoci Šimka seznámil s Ochmanem, který mu vyhledal úkryt u sedláka Jana Ruska v Šenově. Tam pobyl asi tři měsíce, přičemž mu Garncarz opatřil falešnou dělnickou průkazku podniku Průmstav se slevou na dráhu na jméno „Josef Hříbek“. Počátkem června 1950 byl převeden ke strýci, kde žil v ilegalitě až do druhé poloviny února 1951, a poté se ukrýval u své rodiny a dalších příbuzných. Později komentoval své skrývání takto: *Domníval jsem se, že brzy vypukne válka a že pak budeme bojovat záškodnický u nás a tím přispějeme ke svržení režimu. Z toho důvodu jsem neměl v úmyslu odejít za hranice. Garncarz mi opatřil úkryt prostřednictvím pana Ochmana, s kterým již v té době ilegálně pracoval. Ukrýval jsem se až do května 1951.*⁴⁶

Tehdy již byly v pohybu události, které měly mít později pro Fojtíka fatální následky. Jak uvidíme, své přesvědčení setrvat v ČSR přehodnotil a v květnu 1951 emigroval s pomocí kurýra francouzské zpravodajské služby Service de documentation extérieure et de contre-espionnage – SDECE (Služba zahraniční dokumentace a kontrašpionáže) do Rakouska.

Kurýr Jan Vašek

Na podzim 1950 navázal Josef Ochman kontakt s mužem, jenž se mu představil jako „Jan Bednář“. Ve skutečnosti se jednalo o Jana Vaška z Kopřivnice,⁴⁷ který působil jako kurýr a převaděč pro československé emigranty napojené na francouzskou zpravodajskou službu.

45 *Osobní věstník MNO*, roč. 1950, č. 41 (15. 7. 1950), s. 233. *Vojenská akademie Hranice. Seznam absolventů od roku 1930 do roku 1950* – viz https://vojenskaakademiehranice.ic.cz/seznam_absolventu.html (citováno k 19. 4. 2017).

46 *ABS*, f. MV-TS, svazek a. č. 1006205 MV, dopis L. Fojtíka adresovaný ministru národní bezpečnosti Karolu Bacilkovi, 1952 (blíže nedatováno), s. 6.

47 Jan Vašek se narodil 12. 6. 1929 v Kopřivnici Janu Vaškovi staršímu a Žofii Vaškové. Vyučil se zámečníkem a poté nastoupil do Tatry Kopřivnice. Jeho otec a strýcové byli známými členy a funkcionáři ČSNS

Vašek požadoval po Ochmanovi a Garnarczovi podávání zpráv o výrobě různých podniků (např. vsetínské zbrojovky), o stavbě Nové huti Klementa Gottwalda u Ostavy (NHKG, tzv. Donbas), o činnosti ve vojenském opravárenském závodě v Šenově či o struktuře a hospodaření státních statků. Oni po něm na oplátku chtěli zprostředkovat převedení Fojtíka za hranice, neboť jeho ukrývání se stalo po zatčení Františka Šimka velmi riskantním. Vašek jim pomoc přislíbil a na podzim 1950 převzal Fojtíkovi fotografii na falešný průkaz a zavázal se, že ho nechá udělat po dohodě se svými nadřízenými v Rakousku.

V druhé dekádě května 1951 se znovu objevil v Novém Jičíně, seznámil se s Fojtíkem, s nímž sjednal podrobnosti přechodu hranic. Poté mu předal dva falešné občanské průkazy – československý na jméno „Jiří Brabec“ (bytem v Českých Velenicích), jehož součástí byla také propustka do pohraničního pásma, a rakouský na jméno „Georg Braun“, který sloužil pro průchod sovětskou okupační zónou.

Dne 20. května 1951 se pak spolu vydali na nebezpečnou cestu do Rakouska. V Praze na Wilsonově (Hlavním) nádraží přibrali dva slovenské duchovní a neznámou ženu, načež úspěšně překročili hranice v lesích mezi Českými Velenicemi a Gmündem.⁴⁸

Radiotelegrafista SDECE L. Fojtík

Fojtíkovi se úspěšně podařilo dostat se do hlavního centra francouzské okupační správy – Innsbrucku, kde byl emigrantem Karlem Kašpárkem, „Gerardem“⁴⁹, představen francouzskému zpravodajci vystupujícímu pod pseudonymem „Wagner“, jenž

a Sokola. Negativní postoje ke komunistickému režimu se u něj začaly projevovat záhy po únoru 1948, kdy byl jeho otec zbaven funkce starosty Sokola. Ve druhé polovině dubna 1949 emigroval Vašek do Rakouska, kde se dostal do kontaktu s československými emigranty (Karel Kašpárek, Štefan Fábera, Josef Vicen) napojenými na francouzské okupační složky. Posléze, nejméně do roku 1952, pravidelně přecházel hranice, pohyboval se po celém území ČSR (často mířil i na Slovensko), přičemž užíval krycí jména „Jan Bednář“, „Jan Sháněl“, „Ján Tauber“ či „Malý Ján“. Dopravoval k nám vysíláčky, převáděl lidi do Rakouska a snažil se budovat zpravodajské sítě. StB se ho snažila chytit po celá 50. léta (akce „Tatra“), kdykoliv zachytila „signál“, že by mohl být v ČSR, ale bez úspěchu. Zejména koncem 50. let proběhlo v souvislosti s jeho činností na Ostravsku několik sérií procesů (např. „Zdislav Zima a spol.“, „Josef Koryčanský a spol.“). Je možné konstatovat, že se jednalo o jednoho z neaktivnějších a nejlepších kurýrů SDECE přelomu 40. a 50. let. Jan Vašek se později v emigraci oženil, narodily se mu dvě dcery a zemřel 26. 4. 1983 v Houstonu v Texasu. Viz ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-997 OV, Jan Vašek a spol.; tamtéž, f. MV-H, a. č. H-637 MV (akce „Tatra“) a AA, rozhovor autora se sestrou Jana Vaška, Věrou Bayerovou, uskutečněný 8. 11. 2014 v Kopřivnici.

48 Hlavní část poúnorových uprchlíků směřovala do americké okupační zóny Německa. Méně jich přecházelo přes Sověty spravovaná území. Řada emigrantů přecházela také přes Rakousko a České Velenice byly jedním z nejvyužívanějších míst k opuštění republiky na Třeboňsku. KAPLAN, Karel: *Poúnorový exil 1948–1949*. Dialog, Liberec 2007, s. 17, 29.

49 Karel Kašpárek (1923–2009), někdejší medik a předseda Klubu lidoveckých akademiků v Brně, byl po únoru 1948 vyloučen ze studií a odešel do emigrace. Tam se zapojil do spolupráce s gen. Čeňkem Kudláčkem napojeným na SDECE a postupně působil ve Vídni, Salcburku a Innsbrucku, kde organizoval zpravodajskou práci s přispíváním uprchlíků. StB ho znala pod krycími jmény „Gerhardt“ či „Gerald“ (správně však „Gerard“ – čti „Žérár“). Později v 50. letech se stal pracovníkem Rádia Svobodná Evropa, kde působil až do 90. let. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti chodící na popravišti*, s. 26.

s ním provedl několik výslechů. Ty byly zaměřeny na rodinné poměry, odboj za okupace, službu ve vojenské akademii a aktivity související s Garncarzem a Ochmanem.

Poté bylo rozhodnuto, že Fojtík podstoupí zpravodajský výcvik v německém Friedrichshafenu, po jehož ukončení se vrátí na Novojičínsko. [...] *Pro styk se zahraničím bylo určeno spojení kurýrní, které záleželo v tom, že kurýr, který měl k nám docházet, měl přenášet náš zpravodajský materiál do zahraničí a zase nám přinášet instrukce. Vysílačka měla být využita hlavně při vypuknutí války k předávání zpráv o pohybech a činnosti vojsk v Československu [...]* Podle instrukcí Gerhardta měli jsme později připravovat místa pro sbor zbraní a tvořit bojové skupiny.⁵⁰

Mezitím J. Vašek opět překročil v červnu 1951 hranice a Garncarzovi s Ochmanem dopřál vysílačku, jež byla s jejich pomocí uschována u sedláka Ruska v Šenově. Zároveň předal Garncarzovi peníze pro zakoupení fotoaparátu a žádal ho o dodání informací z továren na Vsetínsku (např. ofotografovaných plánů výroby). Garncarz proto navázal kontakt s výše zmíněným spolužákem z průmyslovky J. Severou a jeho prostřednictvím s L. Fajkusem (vzpomeňme, že toho znal jako kolegu z práce také Fojtík), jenž byl tou dobou zaměstnán jako technický úředník v MEZ Vsetín a byl ochoten podílet se na zjišťování údajů ze závodu.

Koncem října 1951 byl Fojtíkův výcvik ukončen a Vašek ho měl převést do ČSR. Cestou se zastavili v bytě emigrantů Karla a Josefa Schubertových („Šubrtových“) na vídeňské adrese Tellgasse 24, kde vyzvedli šifrovací tabulky, nové falešné doklady a 29. října 1951 překročili u Gmündu hranice. S sebou si Fojtík nesl kufr s osobními věcmi, inkousty potřebné pro psaní „tajným písmem“, třináct speciálních krystalů pro vysílání na různých frekvencích a hotovost 30 000 Kčs.

Jeho úkolem bylo získávat zprávy o ČSA (přesuny vojsk, změny v útvech), o dislokaci SNB a StB (rozkazy, fonogramy, hlášení o jejich akcích), o změnách v KSČ (usnesení, důvěrné věci), o zahraničním obchodu (zboží, které se vyváží do SSSR), o dopravě (druh přepravovaného zboží), o NHKG (výsledky stavby, nálada dělníků), o zemědělských družstvech (postoj sedláků), o zbrojním průmyslu (výroba zbrojovek), o MEZ Vsetín (nové stavby a plány), o církvi (postoj kněžstva, kolaborace s režimem) a o náladě obyvatelstva. V rámci plnění dlouhodobých úkolů neměl vytvářet ozbrojené odbojové skupiny (hlavní náplní práce bylo zpravodajství), ale pouze tipovat spolehlivé lidi pro možné budoucí zapojení ve válečném konfliktu, jenž se předpokládal v roce 1952.⁵¹

Po příchodu na Novojičínsko Fojtík znovu navázal kontakt s Garncarzem a Ochmanem, převzal ukrytou vysílačku a začal plnit zadané příkazy. Vzájemná komunikace se SDECE neměla probíhat pomocí vysílačky, ale prostřednictvím kurýrů nebo posláním tajnopisů na vídeňskou krycí adresu „Josef Chebský, Wien, Pelzgasse 1714“. Do plného provozu měla radiostanice přejít pouze při mimořádných událos-

50 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 1006205 MV, dopis L. Fojtíka adresovaný ministru národní bezpečnosti Karolu Bacílkovi, 1952 (bližší nedatováno), s. 6; tamtéž, f. MV-H, a. č. H-626 MV, sv. 2, výpis z operačního svazku a. č. 9197 PL vyhotovený 8. 7. 1969, s. 18.

51 ABS, f. MV-H, sign. H-626 MV, sv. 2, zpráva Inspekce náčelníka KS SNB Ostrava rehabilitačnímu senátu Krajského soudu v Ostravě z 25. 7. 1969, s. 3.

tech (např. stávkách) či v případě mobilizace Československé armády.⁵² Kašpárkovi předal Fojtík ještě v Rakousku adresu své dívky J. Dřevojánkové, odkud by Garncarz zprostředkoval vzájemný kontakt do jeho úkrytu.

Po návratu obdržel Fojtík od Ochmana a Garncarze první zpravodajský materiál, který stačil předat Vaškovi před jeho návratem do Rakouska. Sestával z několika map Ostravska, rozpočtu blíže nespecifikovaného stavebního závodu a úlomku speciálního skla vyráběného ve sklárnách ve Valašském Meziříčí.

Posléze se Fojtík přesunul od Ochmana k J. Ruskovi do Šenova, kde byla ukryta vysílačka. Bohužel nastaly problémy s vyvoláním tajné adresy do Vídně, jejíž znění zapomněl. Kurýr z Rakouska se navíc ve stanovený termín nedostavil a Fojtík zůstal bez spojení. Svízelnou situaci se snažil vyřešit navázáním rádiového kontaktu, což ale ze stávajícího místa nebylo možné kvůli nevhodnému uzemnění antény, a tak se přesunul k Ruskovu bratru Jaroslavovi do Poličné u Valašského Meziříčí. Teprve tam se mu podařilo spojit se ve dnech 9. a 20. prosince 1951 s „řídící centrálou“ v Paříži.⁵³ V prvním případě však nebyly odeslané údaje rázu zpravodajského, ale privátního – Fojtík žádal o dodání zimního oblečení a byl informován o úspěšném přechodu Vaška do Rakouska. Posléze dostal nové instrukce pro svou další činnost a byla mu připomenuta adresa vídeňské „přepážky“. Na ni pak poslal dotaz o prověření dvou údajných britských agentů, kteří se měli pohybovat v okolí Suchdola nad Odrou.

Dalšími údaji, které nalezla StB ve Fojtíkových poznámkách po jeho pozdějším zatčení, byly informace o shromažďování zásob získané ze schůze mlékárenského svazu a o brněnských dělnických stávkách souvisejících se zrušením vánočních příspěvků.⁵⁴ Dále měl poznamenána data o kněžích, jimž byla zakázána duchovenská činnost, a také zprávy o systému SNB týkajícího se tzv. okrskářů. Od Garncarze se zase dozvěděl podrobnosti o probíhající kolektivizaci v Jablůnce nad Bečvou.

Na přelomu let 1951 a 1952 pobýval Fojtík střídavě u bratrů Rusků v Šenově a Poličné, kde se zajímal především o probíhající socializaci vesnice. S blížícím se koncem vánočních svátků začal být ale jeho pobyt na venkově nápadný, a tak bylo rozhodnuto přemístit ho 6. ledna 1952 i s vysílačkou k Fajkusovi do Vsetína.

52 Obdobně byl instruován další kurýr SDECE Jan Král operující v jižních Čechách, jenž předal na podzim 1952 vysílačku svému známému Josefu Krnínskému. K případu viz více ŘEZNÍČEK, Jiří: Francouzská vysílačka Josefa Krnínského. Příběh tajného radisty. *Paměť a dějiny*, 2013, roč. VII, č. 4, s. 115–128. Stejně instrukce měli i spolupracovníci amerických zpravodajských složek. Radomír Mařík udržoval ze svého bytu v Brně a dalších míst v letech 1954–1956 radiotelegrafické spojení s emigrantskou skupinou ve Frankfurtu nad Mohanem. Původní rozkazy při předání vysílačky zněly, že do plného provozu má přejít pouze v případě války či při „mimořádných událostech“ (např. mobilizace). KOKEŠ, Luboš: Vysílal jsem na Západ. *Paměť a dějiny*, 2013, roč. 7, č. 2, s. 107–119 a TÝŽ: Průhon v březové aleji volá Chrudimsko. Protikomunistická rezistence Františka Mejtského a jeho rodiny. *Securitas Imperii*, 2016, č. 28, s. 200–228.

53 V přísně tajné zprávě V. zvláštního odboru II. správy MV (kontrarozvědka) z února 1963 (blíže nedatováno) týkající se „informací o radiospojení francouzské rozvědky“ v letech 1948–1963 je uvedeno, že [...] spojení s agenty-radisty, pracujícími z území naší republiky neb některého lidové demokratického státu udržovala zásadně centrála v Paříži. Druhá radiocentrála v Gernsbachu udržovala radiospojení s agenty umístěnými na území NSR v blízkosti státních hranic naší republiky a NDR. ABS, f. Správa kontrarozvědky (A 34), inv. j. 1672, s. 1.

54 PERNES, Jiří: *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Výběr dokumentů*. ÚSD AV ČR, Praha 1996.

Luboš Kokeš

Prostřednictvím Fajkuse se Fojtík seznámil s úředníkem místní zbrojovky Vlastimilem Synkem, u něhož poté pod krycím jménem „Jiří Pitucha“ střídavě pobýval. Také u něj se pokusil ve dnech 7. a 9. ledna 1952 dvakrát neúspěšně navázat rádiový kontakt.⁵⁵ S pomocí Synka se podařilo získat asi šest zpráv týkajících se výroby zbrojovky a údaje z plánu jejího zásobování pro rok 1952. Tyto dokumenty byly Garncarzem a Fajkusem 10. ledna 1952 ofotografovány a poté vráceny zpět do trezoru v Synkově kanceláři.⁵⁶

Zatýkání

K zadržení Garncarze a Fojtíka došlo v lednu 1952. Stalo se tak po rozsáhlém zatýkání na Liberecku, kde byl v říjnu 1951 „realizován“ R. Beitl. Jeho vyšetřování, probíhající až do počátku ledna 1952, souviselo se skupinou osob z Roztok u Jilemnice, které se podílely na nedovolených přechodech hranic a měly kontakty s emigranty. Někteří ze zatčených pomáhali při převedení Beitlova bratra a J. Václavíka za hranice.⁵⁷

Na základě výpovědi R. Beitla byla odhalena nepřiznaná trestná činnost Šimka, od něhož již vedla přímá cesta ke Garncarzovi, který byl zatčen 15. ledna 1952. Spoluprací mezi KV StB Ostrava a KV StB Gottwaldov (od července 1952 do prosince 1953 měly oficiální označení Krajská správa StB – KS StB) následovala „realizace“ dalších osob, jež s ním byly v kontaktu.

Od Aloise Garncarze se o zatčení jeho syna dozvěděli Fajkus s Fojtíkem. První okamžitě přešel do ilegality a druhý se ukryl na venkově u své dívky Dřevojánkové a sedláka Ruska. Byl však zatčen Synek, který věděl o úkrytu radiostanice. Jeho výsledkem vyšetřovatelé zjistili, kdy a kde měla být předána Fojtíkovi, čehož využili k „utajenému“ zatčení jmenovaného. Ve zprávě KV StB Gottwaldov se lze dočíst: *Dne 28. 1. 1952 byl orgány zdejšího velitelství zatčen agent cizí zpravodajské služby Fojtík Ladislav [...] Orgány VO Stb Vsetín byli zatčeni Synek Vlastimil, nar. 4. 12. 1931 ve Vsetíně, úředník ve Zbrojovce, Lukáš Jan, nar. 7. 5. 1923 v Růžďce, bývalý živnostník, bytem Vsetín a Vašek Josef, nar. 5. 12. 1921 v Novém Hrozenkově, dělník ve Zbrojovce, bytem Vsetín (neplést s kurýrem Janem Vaškem – pozn. aut.). Všechny tyto osoby byly protistátně činné a provedly několik*

55 Fojtík porušil rozkaz o navazování spojení pouze při „mimořádných“ událostech z důvodu přezkoušení, zda je do budoucna z tohoto místa vysílání možné uskutečnit. Relace byly kvůli utajení velmi krátké a posléze bylo domluveno, že se napříště bude muset přemístit.

56 Tyto informace potvrdili Fajkus se Synkem také během soudního přelíčení v prosinci 1952. ABS, f. OV-V, a. č. V-1207 OV, skupinový spis Luděk Fajkus a spol., Protokol o hlavním líčení před Státním soudem (oddělení Brno), s. 6, 16; dále tamtéž, f. OV-V, a. č. V-755 OV, osobní spis Vladimír Garncarz, výpověď V. Garncarze z 30. 10. 1952, s. 33.

57 „Skupina“ byla pojmenována „Karel Horáček a spol.“ či „Zdeněk Rajm a spol.“. Ve dnech 31. 1. až 1. 2. 1952 proběhlo přelíčení před Státním soudem Praha, jehož rozsudkem (sp. zn. 6 Ts I 10/52) byl Beitl uznán vinným a odsouzen na 20 let odnětí svobody společně s dodatkovými tresty. Jak vyplývá z dokumentů z vyšetřování i soudního přelíčení, potvrdil pomoc při emigraci svého bratra do SRN a také navazání kontaktu se Šimkem. Proti rozsudku se odvolal prokurátor a případ byl dne 3. 4. 1952 projednáván před Nejvyšším soudem v Praze (sp. zn. To IV 95/52), který svým výrokem odvolání zamítl. ABS, f. LB-V, vyšetřovací spis a. č. V-561 LB, skupinový spis „Karel Horáček a spol.“, část 1, s. 187–243.

V soukolí dvou totalit

teroristických činů na Vsetínsku jako vyhození tratí, elektrického spínače a několika el. sloupů. Při výslechu Synek Vlastimil doznal, mimo jiné také to, že se stykal s agentem cizí zpravodajské služby Fojtíkem Ladislavem, který se vydával za Pituchu Jiřího a s tímto má domluvenou schůzku na den 28. ledna 1952 na smluveném místě poblíž Vsetína. Na této schůzce měl předati Fojtíkovi kufr s vysílací stanicí, kterou měl Fojtík uschovanou prostřednictvím Fajkuse Luděka u Dosoudila Karla, odkud ji chtěl Fojtík přemístit na jiné vhodnější místo. Mezi Fajkusem a Synkem bylo dohodnuto, že vysílací stanici přinese Synek osobně, neb ji pošle po někom jiném. Protože schůzka byla určena ve večerních hodinách na odlehlém místě a také vzhledem k tomu, že Fojtíkovi mohla vysílací stanici předávat jemu neznámá osoba, využili jsme tohoto momentu a na schůzku s Fojtíkem místo Synka šel orgán Stb a další orgánové místo schůzky zajišťovali a byli připraveni k zatčení Fojtíka. Pro tmu Fojtík neupozoroval, že osoba čekající na smluveném místě není Synek, a tak při předávání kufru byl Fojtík bez odporu realizován. Jeho zatčení zůstalo naprosto utajené. Věci, které měl Fojtík uschovány u svých přechovávачů Dřevojánků v Jablůnce, byly vyzvednuty naším orgánem, který se vydával u těchto za spolupracovníka Fojtíka, takže tito byli v domněn, že Fojtík je ukryt na jiném místě...⁵⁸

Příslušníci StB mohli slavit úspěch – do rukou se jim dostal přímý spolupracovník zahraniční zpravodajské služby společně s vysílačkou, spojovacím materiálem, špionážními údaji a při jeho dopadení nebyl nikdo zraněn. Zatčení navíc zůstalo utajeno, čehož bylo využito k naplánování „zpravodajské hry“ s francouzskou SDECE.

Proces se skupinou „Luděk Fajkus a spol.“

Po celý rok 1952 probíhalo rozsáhlé zatýkání, přičemž vyšetřovatelé KV StB Gottwaldov a KV StB Ostrava (resp. KS StB) drželi ve vazbě hlavní postavy „protistátních“ aktivit – Garncarze, Fojtíka, Fajkuse a Severu, kteří byli označeni za zakladatele a vedoucí několika „protistátních skupin“. Za použití brutálních vyšetřovacích metod na pověstném KV StB Gottwaldov (t. č. v Uherském Hradišti) a v tamní vazební věznici krajského soudu se StB postupně podařilo odhalit neznámé pachatele sabotáže na železnici a sloupech elektrického, telefonního a telegrafního vedení z roku 1949 a zároveň byly zjištěny špionážní aktivity Garncarze a Fojtíka v rámci „Ochmanovy skupiny“.

Během vyšetřování zahájily bezpečnostní složky operativní akce s krycími označeními „Luděk“ (Fojtík), „Svatý“ (Ochman) a „Tatra“ (Jan Vašek), jejichž cílem bylo zjistit všechny okolnosti a osoby mající podíl na objasňované trestné činnosti. Dne 22. dubna 1952 vypracoval příslušník KV StB Gottwaldov stržm. Miroslav Žák zprávu pro Velitelství StB, v níž shrnul dosavadní poznatky a poukázal na složitost celého případu, prolnutí „teroristické“ a „špionážní“ činnosti, přičemž uvedl, že na případu nebylo před zatýkáním „operativně pracováno“.⁵⁹ Výsledkem vyšetřování bylo několik trestních oznámení na více než padesát osob.

58 Tamtéž, f. MV-H, a. č. H-626 MV, sv. 1, zpráva KV StB Gottwaldov z 27. 4. 1952 určená Sektoru I. Velitelství StB, s. 13–14.

59 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1207 OV, podsvazek skupinového spisu Luděk Fajkus a spol., „Zpráva o teroristické a špionážní skup. Fojtík“ vypracovaná KV StB Gottwaldov 22. 4. 1952, s. 36–39.

V rámci přípravy „první vlny“ procesů podala 26. srpna 1952 KS StB Gottwaldov trestní oznámení, v němž byla obviněna skupina třiceti osob pojmenovaná jako „Luděk Fajkus a spol.“ ze spáchání trestných činů „velezrady, vyzvědačství, sabotáže a jiných“, s doporučením uspořádat veřejný proces ve Vsetíně. [...] *Tato oznamovaná banda tvoří vlastně skupiny dvě. Zatímco Garncarz již v roce 1948 dal v Jablůnce popud k založení skupiny (sic), která napáchala mnoho škod našemu pracujícimu lidu, založil Severa s Fajkusem v roce 1949 ve Vsetíně skupinu druhou. Činnost však v těchto obou skupinách se spjala, souvisí spolu a cílem bylo provedení násilného zvratu v našem státě [...]* Špióna Fojtíka se nepodařilo zatknout (sic), neboť tito darebáci mu umožnili útěk a další provádění jeho špinavé práce proti československému lidu.⁶⁰ Celý obsah trestního oznámení v podstatě předznamenal atmosféru budoucího soudního přelíčení, na jehož konci byly vyneseny tři absolutní tresty.

V průběhu trestního řízení došlo k rozdělení obviněných na dvě skupiny („Luděk Fajkus a spol.“ a „Antonín Hadaš a spol.“) souzené v samostatných procesech. K nim je nutné připočíst ještě oddělené přelíčení s J. Severou a také proces s dalšími obyvateli Jablůnky nad Bečvou, kteří byli okrajově spjati s aktivitami kolem Garncarze, Fojtíka a Fajkuse.⁶¹ Do trestního oznámení ale nebyl zahrnut Garncarz, u něhož stále probíhalo vyšetřování (linie případu vedoucí na Novojičínsko) a navíc bylo plánováno soudit ho společně s ostatními bývalými důstojníky před vojenským soudem.

Ve dnech 9.–11. prosince 1952 proběhlo v Kulturním domě ve Vsetíně širokou veřejností sledované přelíčení před senátem Státního soudu Praha, oddělení Brno (sp. zn. 1 Ts II 193/52) proti „Luděku Fajkusovi a spol.“. Na lavici obžalovaných usedlo jedenáct obviněných, přičemž došlo k propojení dvou skupin – Fojtíkovy a Fajkusovy – jejichž „protistátní činnost“ byla charakterizována jako „teroristická, sabotážní a vyzvědačská“. Všichni obžalovaní se ve svých výpovědích před soudem ztotožnili se zněním protokolů sepsaných během vyšetřování. Potvrdili založení a fungování dvou „organizovaných protistátních skupin“, jež se dopustily krádeží zbraní a sabotáží. Kromě toho připustili, že plánovali atentát na předsedu vlády Antonína Zápotockého při zahajování výstavy *Valašsko v práci* a rovněž přepadení příslušníků SNB, od nichž chtěli získat zbraně. Během přelíčení byla na krátký čas vyloučena ze soudní síně veřejnost z důvodu projednávání tajného protokolu týkajícího se získávání špiónážních zpráv z podniků „důležitých pro obranu státu“. Dne 11. prosince 1952 byl vynesen jednomyslný rozsudek. Všichni byli uznáni vinnými, přičemž L. Fajkus, J. Lukáš a Jos. Vašek byli odsouzeni k trestu smrti. V případě ostatních se rozsudky pohybovaly v rozmezí od šestnácti let odnětí svobody až po doživotí společně s dodatkovými tresty.

Odsouzení k absolutnímu trestu podali odvolání k Nejvyššímu soudu v Praze, který se jejich případem zabýval 22. dubna 1953 (sp. zn. 4 To 60/53). Obhajoba spočívala v konstatování, že destrukční akce měly mít pouze demonstrační ráz a jejich účelem nebylo způsobit ohrožení lidských životů či škody na majetku. Po zvážení všech

60 Tamtéž, skupinový spis „Luděk Fajkus a spol.“, trestní oznámení z 26. 8. 1952, s. 67.

61 Skupina osob pojmenovaných StB „Jaromír Palát a spol.“. Jejich aktivity souvisí s danou problematikou pouze okrajově, a proto se jimi nadále nebudeme zabývat. Viz v první řadě ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1210 OV.

polehčujících a přitěžujících okolností změnil soud verdikt jen v případě J. Lukáše, u něhož reflektoval nezapojení se do „vyzvědačské“ činnosti spojené s Fojtíkem, a novým výrokem ho odsoudil „pouze“ na doživotí.⁶² Fajkusovi a Vaškovi byly ponechány rozsudky smrti.

Verdikt soudu neovlivnily ani dopisy příbuzných s prosbami o shovívavost, ani žádosti o milost adresované prezidentu republiky Antonínu Zápotockému. Nepomohla ani amnestie vyhlášená 4. května 1953 a Luděk Fajkus s Josefem Vaškem byli 16. června 1953 popraveni oběšením na dvorku za vězeňskou nemocnicí na Pankráci.⁶³

Druhý proces s lidmi, kteří poskytovali aktivní pomoc Fojtíkovi, Garncarzovi a „Fajkusově skupině“, proběhl proti pěti obžalovaným pojmenovaným jako „Antonín Hadaš a spol.“ 13. února 1953 u Krajského soudu v Uherském Hradišti (sp. zn. 1 T 5/53). Byli v něm souzeni otec a syn Jaroslav a Miroslav Ruskové a Jarmila Dřevojánková, kteří Fojtíkovi umožnili ubytování a pomáhali mu při manipulaci s vysílačkou. Obžalovaní se v podstatě ztotožnili se svými výpověďmi z vyšetřovací vazby a jejich obhajoba u soudu spočívala v rozvedení motivů jednání (např. Dřevojánková uvedla, že měla Fojtíka ráda a z tohoto důvodu mu pomohla a jeho činnost nehlásila). Rozsudkem soudu byli nakonec všichni uznáni vinnými a odsouzeni pro trestné činy velezrady a vyzvědačství k trestům v rozmezí od šesti do patnácti let odnětí svobody společně s dodatkovými tresty.⁶⁴

Třetí proces proběhl 26. února 1953 před Krajským soudem v Uherském Hradišti (sp. zn. 1 T 10/53) proti obžalovanému J. Severovi, který byl považován společně s Fajkusem za jednoho z hlavních „ideových vůdců a organizátorů protistátní činnosti“. Na rozdíl od ostatních se rozhodl před soudem obhájit a výpovědi zaprotokolované během vyšetřovací vazby označil pouze za částečně pravdivé. Sdělil, že se do protirežimních aktivit zapojil z důvodu vyloučení z vysoké školy a že iniciace k vyhození železniční tratě byla myšlena jako sázka. Přiznal se pouze k účasti na vzniku letáků a odmítl, že by byl zakladatelem a organizátorem „protistátní skupiny“.⁶⁵ Soud jeho obranu postavil do konfrontace se svědeckou výpovědí Fajkuse a také dalších protokolů (např. Garncarze), uznal ho vinným ze spáchání trestného činu velezrady a odsoudil ho k trestu smrti. Severa se proti výroku odvolal a jeho případ byl znovu projednáván 28. května 1953 před Nejvyšším soudem v Praze (sp. zn. 6 To 11/53).

62 Svoji roli sehrála také skutečnost, že se v roce 1951 aktivně zapojil do družstva obuvníků Svedrup ve Vsetíně, kam se připojil se svou živností.

63 MZA, f. C 145, k. 330, rozsudky Státního a Nejvyššího soudu z 11. 12. 1952 a 22. 4. 1953, fol. 3–39; tamtéž, k. 331, Protokol o hlavním líčení před Státním soudem z 9.–11. 12. 1952, fol. 372–384; „Resoluce“ zaměstnanců Zbrojovky Vsetín z 10. 12. 1952 vyzývající k „přísnému potrestání obviněných“, fol. 391; Odvolání Vaška, Fajkuse a Lukáše adresované Nejvyššímu soudu v Praze z 22., 24. 12. 1952 a 8. 1. 1953, fol. 422, 425, 429–433; Žádosti o milost Fajkuse a Vaška adresované 22. 4. 1953 prezidentu republiky, fol. 470; Protokol o odvolacím líčení před Nejvyšším soudem v Praze z 22. 4. 1953, fol. 471–499; Léčebné a ohledací listy popraveného Vaška a Fajkuse z 16. 6. 1953, fol. 516–517; LIŠKA, Otakar a kol.: *Výkonané tresty smrti Československo 1918–1989*. ÚDV, Praha 2000, s. 51, 148.

64 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1207 OV, skupinový spis „Luděk Fajkus a spol.“, žaloba z 12. 11. 1952 a dokumenty vztahující se k soudnímu přelíčení z 9.–11. 12. 1952, s. 119–126.

65 Tamtéž, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1209 OV, osobní spis J. Severa, výpověď Severy před Krajským soudem v Uherském Hradišti, s. 65.

Luboš Kokeš

Novou výpověď připustil svou účast na opatření granátu, plánování přerušení proudu na výstavu *Valašsko v práci* a nadiktování konceptu jednoho protistátního letáku. Na návrh prokurátora bylo zamítnuto odvolání do výroku o vině, avšak soud vyhověl odvolání do výroku o trestu, čímž se odsouzení změnilo na doživotí.⁶⁶

Soud se skupinou „Josef Ochman a spol.“

Paralelně s vyšetřováním KV StB Gottwaldov probíhalo na KV StB Ostrava (resp. KS StB) vyšetřování lidí, kteří spolupracovali s Garncarzem a Fojtíkem na Novojičínsku. Dne 14. listopadu 1952 bylo podáno trestní oznámení na čtrnáctičlennou skupinu pojmenovanou „Josef Ochman a spol.“, jejíž členové byli obviněni ze spáchání některého z trestných činů „velezrady, špionáže a neoznámení trestných činů“. StB zdůraznila, že většina obviněných byla bývalými důstojníky ČSA, přičemž Garncarz byl charakterizován jako [...] *inteligentní a bystrý člověk, a proto tím nebezpečnější, neboť svou zločinnou činnost prováděl s vědomím poškodit a rozvrátit naši cestu k socialismu*.⁶⁷ Jeho „protistátní činnost“ spočívala v tom, že byl „velitelem teroristické skupiny v Jablůnce u Vsetína“ tvořené Fojtíkem, Stodůlkou, Paďourem a Kučerou, dále prostřednictvím Severy inicioval, resp. se metodicky podílel na teroristických akcích na železnici a sloupech elektrického vedení. Poté na Novojičínsku navázal kontakt s Šimkem, ježmuž dodal šifry pro rádiové spojení se „zahraničními agenty Václavíkem a Beitlem“. Stranou samozřejmě nezůstaly ani jeho kontakty s agentem-chodcem Janem Vaškem („Janem Bednářem“), ukrývání Fojtíka a dodávání špionážních zpráv.

Také v tomto případě se konalo několik samostatných procesů před civilními a vojenskými soudy. Ve dnech 23. a 24. dubna 1953 proběhl první před Krajským soudem v Ostravě proti skupině „Jan Rusek a spol.“. Její členové byli nápomocni při získávání špionážních zpráv a ukrývání Ladislava Fojtíka. Obžalovaní až na drobné odchylky potvrdili svoje výpovědi učiněné během vyšetřovací vazby. Vyneseným rozsudkem byli všichni uznáni vinnými a odsouzeni k trestům odnětí svobody v rozmezí od dvou do osmnácti let odnětí svobody, společně s dodatkovými tresty.⁶⁸

Další proces se týkal někdejších vojenských důstojníků a z našeho pohledu je důležitý, neboť v něm byl hlavní postavou Vladimír Garncarz. Konal se 28.–29. září 1953 před senátem Vyššího vojenského soudu v Trenčíně (sp. zn. T-22/53) s vyloučením veřejnosti. Na lavici obžalovaných zasedli společně s Garncarzem ještě Josef Ochman, Antonín Polach, Antonín Pilný, Josef Tenkrát a Karel Havlas. Při přelíčení Garncarz potvrdil protokoly sepsané během vyšetřovací vazby, doznal „založení protistátní skupiny“ společně s Fojtíkem, kontakty se Severou a jeho „skupinou“, vytvoření šifrovačského klíče pro Šimka, spojení se zahraničním „agentem Janem“ a podíl na ukrývání

66 V potaz bylo bráno především to, že ukončil svoje aktivity na podzim 1949 a poté se již do „protistátní“ činnosti nezapojil. Tamtéž, dokumenty Krajského soudu v Uherském Hradišti z 13. 2. 1953 a Nejvyššího soudu v Praze z 28. 4. 1953, s. 65–77. Na základě amnestie prezidenta republiky z května 1955 mu byl trest snížen na 25 let.

67 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-755 OV, skupinový spis „Josef Ochman a spol.“, trestní oznámení ze 14. 11. 1952, s. 47.

68 Tamtéž, Protokol o hlavním líčení a rozsudek z 23.–24. 4. 1953, s. 85–96, 106–116.

Fojtíka společně s dodáváním špionážních zpráv. U soudu byla také projednávána neúspěšná snaha Garncarze o útěk z vyšetřovací vazby, o nějž se pokusil z důvodu obavy před trestem smrti. Na základě vyneseného rozsudku byli všichni (s výjimkou Josefa Tenkrát) uznáni vinnými – Garncarz z velezrady a vyzvědačství. Odsouzen byl dle § 86, odst. 3 tr. z. (vyzvědačství), § 22, odst. 1 tr. z. (úhrnný a dodatkový trest) za použití § 29, odst. 2 tr. z. (trest smrti – zmírnění) k trestu odnětí svobody na dvacet pět let, společně s dodatkovými tresty ztráty čestných práv občanských na sedm let, k propadnutí majetku a k uhrazení části nákladů trestního řízení. Podle rozsudku mu polehčovalo plné doznání, předchozí „řádný život pracujícího člověka“ a „pomoc při usvědčení jiného pachatele během vyšetřování“. Tresty ostatních odsouzených se pohybovaly v rozmezí od zproštění žaloby (J. Tenkrát) po doživotí (J. Ochman).⁶⁹ Vladimír Garncarz se neodvolal a 9. října 1953 nastoupil jako vězeň číslo 2156/II-46 výkon trestu v Leopoldově.⁷⁰

Agent StB „Egon“

Zatímco se StB povedlo rozkrýt rozsáhlé „protistátní spiknutí“, osud L. Fojtíka zůstal před veřejností utajen. Oficiální verze zněla, že uprchl neznámo kam. Ve skutečnosti byl však po celý únor 1952 podrobován každodenním intenzivním výslechům. Během nich doznal veškerou svou činnost a vyšetřovatelé tak získali detailní informace o metodách špionáže a výcviku SDECE. Díky sděleným údajům bylo zatčeno na třicet osob, jež s ním byly v kontaktu na našem území, včetně jeho blízkých příbuzných. Fojtíkova situace byla beznadějná. Za zběhnutí, sabotáže a „vyzvědačství“ mohl zcela jistě očekávat trest smrti. Společně se strachem o osud rodiny to byly rozhodující důvody pro přijetí nabídky spolupráce s StB. Dne 28. dubna 1952 podepsal přísahu a nadále byl veden jako agent pod krycím jménem „Egon“.⁷¹

V přísně tajné zprávě StB z roku 1954 se k tomu můžeme dočíst: *Dne 28. dubna 1952 byl získán ke spolupráci po vyzrazení všech poznatků o francouzské rozvědce v Innsbrucku a celé organizaci Ochmana. Od této doby bylo s centrálou francouzské rozvědky udržováno spojení pomocí vysílací stanice a Fojtík žádal z našeho příkazu o zajištění přechodu zpět do zahraničí. Po souhlase centrály byl Fojtík dne 31. 12. 1952 vysazen zpět do zahraničí a napojil se*

69 Tamtéž, Protokol o hlavním líčení a rozsudek z 28.–29. 8. 1953, s. 97–105, 117–126.

70 NA, f. Správa sboru nápravné výchovy (SSNV) – nezpracováno, osobní vězeňský spis V. Garncarz.

71 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 1006205 MV, podepsaná přísaha z 28. 4. 1952, s. 8–9. V důsledku nové evidenční praxe za ministra vnitra Rudolfa Baráka byl Ladislav Fojtík 3. 6. 1954 evidován v Protokolu registrace svazků spolupracovníků 1. zvláštního odboru MV pod reg. č. 178 a krycím jménem „Egon“ jako tajný spolupracovník vedený 2. oddělením 3. odboru II. správy („francouzské agenturní síť, řízené ze SRN, Západního Berlína a Rakouska“). Dne 6. 7. 1955 byl jeho svazek předán na KS MV Plzeň (viz níže), kde byl veden pod reg. č. 3062. Z důvodu úmrtí byl svazek 24. 8. 1966 ukončen a předán do archivu 1. zvláštního oddělení S StB KS SNB Plzeň pod a. č. 9197 PL. V té době obsahoval 208 listů. V prosinci 1984 byl komisi S StB svazek prostudován, přičemž bylo navrženo skartovat materiály „vlastnoručních zpráv“ obsahující informace z doby Fojtíkovy spolupráce a ponechat pouze písemnosti „dokumentující činnost francouzské rozvědky na území ČSSR“ – z původního obsahu zbylo jen 19 listů. Dne 9. 1. 2002 byl svazek uložen Odborem archivní a spisové služby MV ČR do archivu pod a. č. 1006205 MV.

opět na centrálu Innsbruck, odkud podával zprávy o jeho „Ř[ídicím]O[rgánovi] – GERHARDOVI“ (Karlu Kašpárkovi – pozn. autora). Vzhledem k tomu, že nebylo v té době dostatek zkušeností s vysíláním agentury do zahraničí, měl Fojtík určité mezery v legendě a franc[ouzská] rozvědka mu od této doby plně nedůvěřovala. Spojení s Fojtíkem bylo prováděno radiem a pomocí tajnopisu (šifrou), dále osobním stykem na území Rakouska.⁷²

StB rozehrála s francouzskou SDECE „zpravodajskou hru“. V dochovaných dokumentech je uváděn jako hlavní důvod Fojtíkova „vysazení“ podávání údajů o čsl. emigrantech. Tento úkol začal plnit ihned poté, co se úspěšně dostal na „přepážku“ SDECE nacházející se ve vídeňském bytě zmiňovaného Karla Schuberta (akce „Professor“), přes níž uprchlíci přecházeli. Tam se seznámil s Janem Samkem,⁷³ jenž měl v jeho nejbližší budoucnosti sehrát klíčovou roli.

Na základě dochované korespondence obou mužů (kterou Fojtík předal StB) je možné uvést, že mezi nimi došlo k osobnímu sblížení. Ve vzájemných dopisech jsou řešeny zejména privátní záležitosti týkající se problematického života v cizině, žen či Fojtíkovy záliby – horolezectví.⁷⁴ V souvislosti s úkoly od StB se Fojtík při společných rozhovorech zajímal především o informace související s Vaškem a Kašpárkem.

Kromě sledování emigrantů však dostal Fojtík také speciální úkol: unést Karla Kašpárka do ČSR. V lednu 2008 vedl historik Prokop Tomek telefonický rozhovor s Karlem Kašpárkem, jenž se k případu Fojtíka a Samka vyjádřil takto (citace ze záznamu dialogu): *Zajímavá je ale kauza Jan Samek. Do Rakouska přišel jistý Tojtík (Fojtík – pozn. autora). Jeho krycí jméno u StB bylo Egon. Samek byl uprchlík, Kašpárek jej znal. Tojtík jej jednoho dne navštívil a hovořil s ním. Druhý den přišel Samek za Kašpárkem a řekl mu, že jej Tojtík přemlouval, aby následující den Kašpárka unesli. Kam nevěděl, jen, že jej měli odvésti pryč. Tojtík Samkovi vykládal, že dostal v Praze takový úkol, a protože by sám Kašpárka nezvládl, dostal za úkol někoho obstarat. Snad v Praze navrhli Tojtíkovi angažovat Samka. Bylo to počátkem 50. let v Innsbrucku. Kašpárek šel za col. Thibau („Thibó“), velitelem francouzské vojenské vlády v Rakousku a věc mu oznámil. Thibau chtěl Tojtíka sledovat, na to Kašpárek reagoval, že pokud ho nezatknou, tak hned odjíždí. Proto Tojtíka zatkli. Kašpárek*

72 Tamtéž, návrh na „legalizaci“ L. Fojtíka podaný 6. 11. 1954 ppor. Jaroslavem Kosánem, referentem 2. oddělení 3. odboru II. správy MV (kontrarozvědka – „báze Francie“), s. 10–13.

73 Jan Samek se narodil 26. 8. 1908 v Jersicích na Dačicku. Po ukončení základního vzdělání pracoval na rodinném hospodářství. Po válce se angažoval v místní ČSNS, což bylo společně s komplikovanými vztahy v rodině zřejmě jedním z důvodů jeho emigrace do Rakouska po únoru 1948. Během spolupráce se SDECE převáděl z ČSR emigranty a z Rakouska k nám zase spolupracovníky francouzské tajné služby a mapoval československé pohraniční překážky. To vykonával v letech 1951–1953 také společně s Janem Vaškem, s nímž se přátelil. ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (dále jen 305), sign. 305-873-3, zpráva KS StB Jihlava z 12. 5. 1953 adresovaná HS StB MNB ve věci J. Samka, s. 271–273; DOLEŽALOVÁ, Petra: „Případ Babice“. Účast Jana Samka a Bohumila Doležala na protikomunistickém odboji (bakalářská práce). Ústav historických věd Univerzity Pardubice, Pardubice 2015, s. 55–61.

74 Pro ilustraci citujeme ze Samkovy korespondence z 27. 7. 1953 adresované ze SRN Fojtíkovi: Karel [Kašpárek] za mnou nebyl a také nevím, co se mnou zamýšlí. Tento měsíc mě nechal tak z peněz ryčerpat, že jsem si udělal dluh. Poslal mně dvě stovky a již je konec měsíce a zase nic. Tož jsem mu napsal, aby mne vzal do Rakous, že si najdu nějaké zaměstnání, abych mu nebyl na obtíž. Práci pro mne nemá a takový život vésti nemá smyslu. Jsem již velmi rozmrzelý. Stále lhát a nic nedělat je velmi hloupé. Ti lidé zde o mně ví, že dostávám plat, a je jim divné za co. Ty dřív jen jeden měsíc na jednom místě, kdežto já již devátý. Tak hloupý není nikdo, aby se nedovtipil. ABS, f. 305, sign. 305-873-3, s. 288.

ho ve vazbě navštívil, křičel tam na něj, co s ním pak bylo, už neví. Samek pak měl odjet do Paříže a vyřídít si přesídlení do USA nebo Kanady. Jednak mu byl Kašpárek vděčný, a pak byla i obava, aby nebyl za svoji informaci v obrožení. V Paříži si skutečně všechno vyřídil, ale než vycestoval, našli jej v Seině. Jedna verze hovořila o tom, že to byla pomsta, druhá, že půjčil peníze Alžbíránům a ti jej pak, když po nich peníze chtěl, zabili.⁷⁵

Fojtík pro úspěšný únos potřeboval pomoc další osoby a rozhodl se k ní přimět Samka, přičemž hodlal využít jeho frustraci z života v emigraci způsobenou odloučením od rodiny a stupňujícími se rozepřemi s Kašpárkem. Ty spočívaly zejména v rozdílném hodnocení politické situace v ČSR. Samek byl přesvědčen o tom, že si již lidé zvykli a „smířili“ se s komunistickým režimem. Navíc také uvažoval o návratu domů k rodině, což nakonec neučinil z obavy, že by byl za svou špiónážní činnost popraven.⁷⁶

Fojtík v březnu 1954 sdělil Samkovi svou skutečnou situaci, požádal ho o pomoc s únosem a řekl mu o možnosti sejít se s příslušníky StB na hranicích. Jednou věcí však bylo „naříkat“ na poměry v emigraci a druhou riskovat nejistou budoucnost spoluprací s StB. Samek se rozhodl vše udat Kašpárkovi. Krátce nato francouzská policie zadržela Fojtíka a po vyšetřování měl být předán francouzskému soudu. Tělo Jana Samka bylo 11. července 1956 nalezeno v Seině nedaleko pařížského předměstí Argenteuil.⁷⁷

„Egonův“ návrat

K vyšetřování Fojtíka francouzskými bezpečnostními složkami se autorovi bohužel nepodařilo získat žádné dokumenty. Musíme tedy vycházet pouze ze záznamů StB dochovaných v torzu jeho „agenturního“ svazku. Zavřen a vyslýchán měl být ve Freiburgu a poté byl údajně odsouzen k trestu smrti. Začátkem září 1954 se mu nějakým způsobem podařilo uprchnout z věznice a poté se přes Baden Baden a Stuttgart dostal do Lince, kde se 15. září 1954 přihlásil na sovětském vojenském velitelství. Odtud byl převezen na československé hranice, předán příslušníkům Pohraniční stráže a dopraven do Prahy.⁷⁸

Následovala dohoda mezi StB a Nejvyšším vojenským soudem, díky níž bylo oficiální pátrání po Fojtíkovi zrušeno a došlo k „legalizování“ veškeré jeho trestné činnosti proti ČSR“. Studium v hranické vojenské akademii mu bylo uznáno jako základní vojenská služba absolvovaná v letech 1948–1950. Pro instituce „lidosprávy“ byla vypracována samostatná „legenda“ a rozhodnuto, že bude zaměstnán jako technický úředník v plzeňské Škodovce, co nejdále od místa svého původního bydliště, tj. Jablůnky nad Bečvou. StB uvažovala také o možnosti jeho opětovné spolupráce s francouzskou tajnou službou – bylo nutné provést „prověrku“: *V místě jeho bydliště i na pracovišti při-*

75 AA, kopie přepisu telefonického rozhovoru K. Kašpárka s P. Tomkem z 16. 1. 2008, jemuž autor děkuje za jeho poskytnutí.

76 ABS, f. 305, sign. 305-873-3, zpráva „Egona“ ze 7. 7. 1953 týkající se poznatků k Samkovi, s. 277.

77 DOLEŽALOVÁ, Petra: „Případ Babice“, s. 106–107.

78 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 1006205 MV, návrh opatření referenta 3. oddělení, II. odboru, II. správy MV (kontrarozvědka – „báze Francie“) ppor. Jaroslava Kosána z 6. 11. 1954 ve věci „legalizace“ Fojtíka, s. 12.

Luboš Kokeš

pravte na něho agenturní obsazení – přes příslušnou KS MV v Plzni, aby vám byly sdělovány výsledky agenturní kontroly. Tuto zaměřte hlavně na směr, že mohl být preverbován. Jeho útek z vězení je zajímavý!!!⁷⁹

Obavy se nenaplnily a Fojtík se plně zapojil do nového života zprostředkovaného StB. Kromě civilního povolání byl veden jako „agent“ u 2. oddělení, 2. odboru KS MV Plzeň („báze Francie“) a dle dochované „charakteristiky“ jeho činnosti z roku 1965 byl zapojen do několika rozpracovávaných akcí, přičemž nadále spolupracoval také s 3. odborem II. správy MV na akci „Profesor“.⁸⁰

Dále byl úkolován k navazování kontaktů se „zájmovými“ osobami, včetně udržování písemného spojení s lidmi, s nimiž se znal z dřívějšího pobytu v Rakousku a ve Francii. [...] *V roce 1965 bylo s ním provedeno celkem 22 schůzek, na nichž předal celkem 41 zpráv, z nichž 20 zpráv bylo do akcí a signálů [...] „EGON“ je svědomitý, poctivý a schopný spolupracovník, který byl v roce 1965 v Jugoslávii na hromadném zájezdu horolezců z Plzně, kde plnil obranné úkoly, a po příjezdu podal ihned informace o emigraci osob z kolektivu (4 osoby). Nevýhodou u něho je, že nemůže vycestovati do Rakouska a Francie, kde je na něho francouzskou rozvědkou vydán zatykač [...] Agent „EGON“ je nadále doporučován do sítě spolupracovníků MV vzhledem k jeho kvalitě a aktivitě, jakož i jeho možnosti jsou reálné pro bási FRANCIE [...] V roce 1966 bylo s „EGONEM“ provedeno celkem 14 schůzek – všechny v K[onspiračním]B[ytě] – na nichž předal celkem 23 zpráv, z toho 22 do akce. Na schůzkách se choval seriózně, přišel vždy včas a na úkoly reagoval tím, že je plnil dobře a včas.⁸¹*

Během spolupráce byl po dobu čtrnácti let řízen sedmi příslušníky StB a jeho výsledky byly hodnoceny velmi kladně. V lednu 1966 se oženil s vdovou Eliškou Bulkovou a převzal její příjmení (údajně na doporučení StB). Nakonec se mu stala osudnou jeho vášeň pro horolezectví. Při výstupu v Tatrách ho dne 28. července 1966 i se společníkem strhla kamenná lavina – byl na místě mrtvý.⁸² Pohřeb Ladislava Fojtíka-Bulky („Egona“) se konal 4. srpna 1966 v plzeňském krematoriu.

Vězeň č. 2156

Vladimír Garncarz byl vězněn od října 1953 do února 1955 v Leopoldově. Poté prošel v letech 1955 až 1957 trestaneckými pracovními tábory Svatopluk na Hornoslavkovsku a Vojna u Příbrami, dále byl zavřen v opavské věznici a krátce také na Pankráci. Nakonec skončil opět v Leopoldově, přičemž byl od 4. června 1960 zařazen jako

79 Dodatečný záznam k návrhu na „legalizaci“ z listopadu 1954, který zanesl náčelník II. správy MV. Tamtéž, s. 13.

80 V ní byli na základě výpovědi „Egona“ sledováni Josef a Karel Schubertovi, kteří se podíleli na činnosti československých lidoveckých krajanských spolků v Rakousku, odkud se znali s Karlem Kašpárkem. Zároveň byly prověřovány jejich aktivity pro západní tajné služby. V polovině 60. let byli sledováni v souvislosti s kontakty na občany ČSSR. ABS, f. MV-H, a. č. H-717 MV, výpis z „agenturních zpráv“ „Egona“ ze 17. 2. 1966, s. 165.

81 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 1006205 MV, Charakteristika EGONA z 13. 1. 1965, s. 15; tamtéž, Důvodová zpráva k uložení agenturního svazku agenta EGON č. 3062 z 5. 8. 1966, s. 16.

82 O tragédii byly otištěny dvě zprávy. Dne 30. 7. 1966 vyšel v *Mladé frontě* článek s nadpisem *Horolezecká tragédie. Další dva mrtví v Tatrách* a téhož dne také zpráva v Černé kronice *Rudého práva*.

V soukolí dvou totalit

technik na pracovišti pobočného závodu Adamovské strojárne, n. p., Dubnica nad Váhom. Byl celkem pětikrát kázeňsky trestán a jako přímého spolupracovníka „nepřátelských agentů“ se ho netýkala žádná z vyhlášených amnestií.⁸³

Jeho odsouzením byla postižena celá rodina. Manželka nemohla najít odpovídající zaměstnání, a tak nakonec přijala místo pomocné kuchařky v základní škole v Jablůnce. Musela se starat o dvě dospívající děti a staré rodiče, kterým byla v roce 1957 na základě Vládního nařízení o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby č. 50/1955 Sb. „vyvlastněna“ usedlost o 6 ha kvůli „špatným hospodářským výsledkům“. Děti znaly otce pouze z návštěv ve věznici. Vladimír Garncarz mladší na to vzpomínal: *Protože když třeba byl [otec] v Leopoldově, tak jsme tam jezdili na návštěvy. Jednak mi trochu vadilo na těch komunistech, že jsme museli být v osm hodin všichni tam, kdo měli návštěvu v ten den, takže jsme se museli ubytovat v Trenčíně, z Trenčína jsme pak jeli brzo ráno do Leopoldova, pak se šlo dva až tři kilometry k tomu vězení, no a potom nám řekli, kdy ta návštěva proběhne, a třeba nám řekli, že ve čtyři hodiny odpoledne. Tak ve čtyři hodiny odpoledne tam byla taková budka, kde jsme se mohli trochu obřát, ale většinou jsme pobíhali venku jako od těch osmi ráno do těch čtyřech hodin. Tak se stávalo, že tam někdy ten dozorce chodil kolem a říkal: „Ty vaše, ty by měli popravít, protože ten náš režim to stojí tolik peněz, co oni se o ně starají, aby se mohli v tom kriminále tady vyvalovat“ a takový věci, takže dost špatně mluvili, tak jsem si kolikrát říkal, že vlastně ti potomci, že by pro ten socialistický režim bylo asi lepší, kdyby se zbavili i těch všech ostatních potomků, protože není možné, aby člověk, který zažije takovéhle návštěvy v tom kriminále, aby někdy mohl mít k tomu socialistickému zřízení takový vztah, jaký oni chtěli.*⁸⁴

V letech 1962–1963 podaly Garncarzova matka a manželka dvě žádosti k prezidentu republiky o udělení individuální milosti. Odvolávaly se zejména na tíživé životní poměry a problémy s umístěním dětí na školy. Obě podání byla vyřizována Vojenskou kanceláří prezidenta republiky (VKPR), která si nechala vyhotovit posudky od Správy vojenských soudů Ministerstva spravedlnosti.⁸⁵ Zatímco v prvním případě byla kvůli dřívějším kázeňským přestupkům a „špatné pracovní morálce“ žádost v říjnu 1962 zamítnuta, v druhém již náčelník ÚNZ kvitoval zlepšení pracovního výkonu a Ministerstvo spravedlnosti ve shodě s VKPR navrhlo snížení trestu o pět let. Na základě těchto doporučení rozhodl 6. ledna 1964 prezident republiky zkrátit výkon trestu o sedm let.⁸⁶

Krátce poté projednával Vojenský obvodový soud v Bratislavě žádost samotného Garncarze o podmíněčné propuštění a 12. února 1964 jeho návrhu vyhověl. Soud zhodnotil, že vykonaný trest již splnil svůj „převychovný účel“, což bylo doloženo

83 NA, f. SSNV – nezpracováno, osobní vězeňský spis Garncarz, „Hodnotenie“ náčelníka Útvaru nápravných zařízení (ÚNZ) Leopoldov z 28. 11. 1963.

84 AA, Rozhovor.

85 VÚA – VHA, f. Vojenská kancelář prezidenta republiky – řízení o milost (sp. zn. 6389/62) ze srpna až září 1962 a zpráva Ministerstva spravedlnosti – Správy vojenských soudů (č. j. r 247/62) z 5. 10. 1962 adresovaná Marii Garncarzové.

86 Tamtéž, kopie usnesení Správy vojenských soudů Ministerstva spravedlnosti (sp. zn. Tr 420/63) adresované 4. 11. 1963 VKPR; řízení o milost (sp. zn. 12019/63), říjen 1963 až 6. leden 1964.

Luboš Kokeš

zejména dobrou pracovní morálkou v předešlém období. Téhož dne byl Garncarz po dvanácti letech a dvaceti sedmi dnech propuštěn na svobodu s podmínkou na čtyři roky.⁸⁷

Po návratu k rodině nastoupil 24. února 1964 do zaměstnání v MEZ Vsetín, kde postupně pracoval jako horizontkář, karuselář, zámečník, jeřábník a rýsovač, přičemž se také angažoval v odborech. Ve volném čase se věnoval opravám televizorů a v roce 1965 se mu narodil třetí potomek – syn Ondřej.

Šetření Inspekce ministra vnitra a rehabilitační řízení

V druhé polovině 50. let podali ke svému odsouzení stížnosti Jiří Severa („Fajkusova skupina“) a Josef Polach („Ochmanova skupina“). První se obrátil v roce 1956 na Ministerstvo spravedlnosti, což odůvodnil nepravdivými výpověďmi spoluobviněných ve vyšetřovacích protokolech a nezákonnými metodami výsledků na KV StB Gottwaldov, kdy proti němu mělo být užito fyzického a psychického násilí. Stížnost byla postoupena pracovníkům Inspekce ministra vnitra (IMV), kteří nově vyslechli bývalé vyšetřovatele Miroslava Žáka, Josefa Hertla a Dominika Řezníčka, některé odsouzené a také samotného Severu. Ten vypovídal zejména o dlouhodobém zákazu spánku, o „ztrátách vědomí z hladu“, o vyhrožování zabitím a o fyzickém napadení vyšetřovatelem Žákem, který ho nutil podepisovat protokoly se „zkonstruovanými skutečnostmi“. K vynuceným výpovědím spoluobviněných podotkl: [...] *Usuzuji z toho, že jsem tyto lidi znal jako normální a že není logické, aby si ze své vlastní vůle vymýšleli ilegální cesty, krycí jména a konspirační schůzky [...] a takto svědčili nejen proti mně, ale především proti sobě samým. Vycházím z usvědčujících protokolů, které mně byly [předloženy a] jako jimi podepsány [a] přečteny u soudu, dále z toho, že tyto protokoly se nejméně 3x liší úplně od těch, které mně jako jejich byly čteny během vyšetřovací vazby.*⁸⁸

Proti tvrzení se ohradili bývalí vyšetřovatelé, kteří svoji vinu pochopitelně popřeli a naopak zdůraznili Severovo velice „drzé a provokativní chování“. Na základě zjištěných skutečností příslušníci IMV konstatovali, že stěžovatel byl zatčen a odsouzen po právu a během vyšetřovací vazby proti němu bylo použito pouze obvyklých kázeňských trestů (např. samotka).⁸⁹

Druhé šetření IMV probíhalo v roce 1957 a týkalo se bývalého důstojníka Josefa Polacha, který spolupracoval s Ochmanem při obstarávání zpravodajských materiálů určených pro Fojtíka. Polach byl zatčen v březnu 1952, vyšetřován v Ostravě a posléze odsouzen na sedm let odnětí svobody. Ve své stížnosti nejprve tvrdil, že proti němu bylo použito fyzického a psychického násilí. Při samotné výpovědi před příslušníky

87 NA, f. SSNV – nezpracováno, kopie „Usnesenie“ Vojenského obvodového soudu v Bratislavě (sp. zn 7/64) z 12. 2. 1964.

88 ABS, f. Inspekce ministra vnitra (A 8), inv. j. 456, výpověď Severy ze 14. 12. 1956, s. 9–11.

89 Trestní poměry na KV StB Gottwaldov (resp. KV StB Uherské Hradiště) spočívající v řízených „provokacích“, páchní fyzického násilí (např. za použití elektrického proudu) a psychickém nátlaku ve vyšetřovací vazbě však bylo prokázáno IMV v souvislosti se známými případy skupin (resp. organizací) „Světлана“, „Hrad“, „Včela“ či „Blaník“, „realizovanými“ na počátku 50. let. Je tedy zcela na místě se domnívat, že k násilí bylo přistoupeno i v Severově případě. Srov. Tamtéž, inv. j. 156, 157, 459, 492.

IMV však sdělil, že jeho protokoly z vyšetřovací vazby v podstatě odpovídaly skutečnosti, a násilí spatřoval pouze v tom, že „nebylo přihlédnuto k jeho psychické chorobě“. Výsledkem šetření bylo zamítnutí stížnosti jako neodůvodněné.⁹⁰

Celkové uvolnění poměrů v druhé polovině šedesátých let vrcholící událostmi Pražského jara, vznikem Klubu bývalých politických vězňů (K 231) a přijetím zákona č. 82/1968 Sb., na jehož základě byly zřizovány zvláštní rehabilitační senáty krajských a vyšších vojenských soudů, znamenalo pro politické vězně novou naději na opětovné projednání jejich kauz.

Také případy osob ze skupiny „Josef Ochman a spol.“ se dočkaly přešetření. Takřka všichni, kteří si podali žádosti o přezkumné rehabilitační řízení, jimiž se zabývaly Krajský soud v Ostravě a Vyšší vojenský soud v Trenčíně, se odvolávali na „vykonstruování“ a „řízení“ jejich činnosti StB za pomoci agentů Ladislava Fojtíka a Jana Vaška. Opětovně také upozorňovali na nesnesitelné podmínky ve vazbě, kde na nich bylo vyšetřovateli pácháno fyzické a psychické násilí.

Zvláštní rehabilitační senát Krajského soudu v Ostravě si nechal přes IMV a Inspekci náčelníka KS SNB Ostrava zjistit údaje o Fojtíkovi a Vaškovi. V případě prvního byly sděleny informace o jeho minulosti, „protistátní činnosti“ na Vsetínsku a Novojičínsku včetně poznatků o jeho spolupráci s francouzskou tajnou službou a od 28. dubna 1952 také s StB. [...] *Fojtík se pak pod kontrolou orgánů StB spojoval pomocí vysílací stanice s centrálou francouzské rozvědky v Paříži. Toto spojení odhalilo přechodový kanál na Znojemsku, agenta – chodce a přepážku ve Zděchově...*⁹¹ Výsledkem šetření bylo zjištění, že se Ladislav Fojtík stal tajným spolupracovníkem československých bezpečnostních složek až po svém zatčení, a jeho předchozí činnost tedy nebyla pod kontrolou StB. V případě kurýra Jana Vaška bylo oznámeno, že se rozhodně nejednalo o tajného spolupracovníka StB.

Dne 29. července 1969 si podal V. Garncarz žádost o provedení přezkumného řízení k Vyššímu vojenskému soudu v Trenčíně (sp. zn. TvR 36/69), kde posléze došlo ke spojení s řízením J. Ochmana a J. Polacha (sp. zn. TvR 61/69). Také oni se domnívali, že celá jejich činnost byla účelově vyprovokována „agentem StB“ Fojtíkem. Případ se bohužel dočkal projednávání v době nastupující normalizace poznamenané přijetím novely rehabilitačního zákona (č. 70/1970 Sb.). V důsledku této okolnosti vzal Garncarz 11. června 1972 svou žádost zpět. *Odvolávám svoji žádost o rehabilitaci, protože v dnešní době nevidím důvodu, proč mám být rehabilitován.*⁹² Nadále však probíhalo šetření ve věci Ochmana a Polacha. Případem se zabývaly 19. října 1972 Vyšší vojenský soud v Trenčíně a na základě odvolání 11. ledna 1973 Nejvyšší soud ČSSR, jejichž výroky byly žádosti o přezkumné řízení zamítnuty, jelikož se soudy neztotožnily s argumentací o „vyprovokování činnosti“ a spáchaném násilí ve vazbě.⁹³

90 Tamtéž, inv. j. 581, zpráva o prošetření z 24. 6. 1957, s. 4.

91 ABS, f. MV-H, a. č. H-626 MV, sv. 2, Závěrečná zpráva Inspekce náčelníka KS SNB Ostrava z 25. 7. 1969, s. 5.

92 AA, Vyšší vojenský soud v Trenčíně, sp. zn. TvR 53/68, TvR 36/69, Odvolání V. Garncarze z 11. 6. 1972.

93 ABS, f. OV-V, vyšetřovací spis a. č. V-755 OV, sv. Rehabilitační řízení, opisy spisů TvR 53/68 a TvR 34/72.

Další žádosti o přezkumné řízení se týkaly lidí zařazených do skupiny „Luděk Fajkus a spol.“. Také oni se domnívali, že Fojtík byl „provokatérem“ StB. Jeden z odsouzených, František Adámek, vypověděl: *Je mi také známo, že Ladislav Fojtík měl v Jablůnce známost s nějakou ženou, která také byla odsouzena. Já jsem s ní hovořil a tato mi sdělila, že Fojtík měl u ní v bytě ukryty různé věci, související s jeho protistátní činností. Když pak odešel, dostavili se do bytu 4 neznámí muži, vůbec se jí nepředstavili, ani jí neřekli, odkud jsou, a tyto věci Fojtíka odnesli. Tyto věci pak byly předloženy jako doličné při jejím vyšetřování. Uvedená žena mi také sdělila, že když se vrátila z výkonu trestu, Ladislav Fojtík ji navštívil a nabízel jí sňatek. V této době se již zdržoval v Plzni a byl ještě svobodný. Když spolu hovořili, sdělil jí, že to, co dělal, dělat musel, protože měl núž na krku.*⁹⁴

Během prošetření všichni podavatelé uvedli, že výsledky vyšetřování z padesátých let v podstatě v „hlavních rysech“ odpovídaly pravdě. Dle Stodůlky, Kučery a Paďoura vstoupili do skupiny na návrh Fojtíka a pod jeho velením provedli krádež zbraní v MEZ Vsetín, dále uvažovali o případech příslušníků SNB a později sdělili Garncarzovi údaje, jež byly u soudu označeny za „vyzvědačské“. Také lidé z okolí popraveného Fajkuse potvrdili účast na sabotážních akcích v létě 1949 či obstarání cyklostylu. Výhrady měli zejména k údajům o časovém období, kdy měli páchat „protistátní činnost“, a z jejich výpovědí nevyplývá, že by vytvořili „organizovanou skupinu“. Všichni výše uvedení jednoznačně popřeli, že by plánovali spáchání atentátu na Antonína Zápotockého. V nastupujícím období normalizace ale vzali i oni svoje žádosti o zahájení přezkumného řízení zpět.⁹⁵

Co následovalo...

Vladimír Garncarz byl zaměstnán v MEZ Vsetín do června 1970, kdy s ním byl rozvázán pracovní poměr z důvodu „narušování politické a ekonomické situace v závodě“, kdy aktivně vystupoval proti členům KSČ, příslušníkům Lidových milicí a odborářům ve vedoucích funkcích závodu v „krizovém období“ let 1968–1969.⁹⁶ Také bylo prověřováno, zda se nepodílel na činnosti K 231 ve Vsetíně. Garncarz však takovou aktivitu jednoznačně popřel.⁹⁷

V důsledku výpovědí a špatných kádrových posudků měl problém najít práci odpovídající jeho vzdělání a zkušenostem. Nakonec dostal místo u Technických služeb města Valašské Meziříčí, kde pracoval na jako zámečník, svářeč, soustružník, kovář

94 AA, Krajský soud v Ostravě, sp. zn. TvR 38/69, výpověď Františka Adámka z 19. 5. 1971.

95 Tamtéž, Krajský soud v Ostravě, spis Karel Kučera a spol., sp. zn. 2 Tr 38/69.

96 StB sledovala Garncarzovu činnost již od roku 1965, kdy k němu 6. oddělení 2. odboru KS MV Ostrava vedlo svazek tzv. kontrarozvědného rozpracování v kategorii „signální“ (podezření z páčání „protistátní činnosti“), reg. č. 10115. Ten byl uložen v září 1967 do archivu pod a. č. 13629 OV a později měl být vložen do výše citovaného Vyšetřovacího spisu a. č. V-755 OV, v němž se jej však nepodařilo dohledat. Z tohoto důvodu není možné určit, jaký důvod měla StB k jeho vedení. Lze ale dovodit, že se podezření z „protistátní“ činnosti nepotvrdilo, neboť nebyl převeden na jiný typ „operativního“ svazku.

97 AA, odvolání z roku 1980 (blíže nedatováno) proti rozhodnutí ředitele Základní školy v Jablůnce nad Bečvou o nedoporučení jeho syna ke studiu na gymnáziu, v němž Garncarz sdělil, že nebyl členem K 231 ani Klubu angažovaných nestraníků (KAN).

a potrubář.⁹⁸ V roce 1982 odešel ze zdravotních důvodů do důchodu a kvůli nízkému výměru si podal žádost o vydání Osvědčení účastníka národního boje za osvobození dle zák. č. 255/1946 Sb., které mu bylo Federálním ministerstvem obrany uděleno v únoru 1983.⁹⁹

Po pádu komunistického režimu byl mimosoudně rehabilitován v MEZ Vsetín a dostalo se mu omluvy vedení podniku. Na základě rozhodnutí Vyššího vojenského soudu v Trenčíně (sp. zn. 2 Rtv-137/90) z 11. září 1990 se dočkal i soudní rehabilitace a posléze finančního odškodnění. V srpnu 1992 mu byla vrácena hodnost poručíka a zároveň byl povýšen na plukovníka v. v. V roce 1995 mu pak prezident republiky propůjčil Řád Bílého lva III. třídy ve vojenské skupině. Zemřel 4. prosince 2004 ve věku osmdesáti let.

V roce 2014 bylo Vladimíru Garncarzovi vydáno Odborem pro válečné veterány Ministerstva obrany ČR in memoriam Osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu dle zák. č. 262/2011 Sb.¹⁰⁰

Závěr

Vladimír Garncarz s Ladislavem Fojtíkem pocházeli z obdobných poměrů. Jejich otcové byli bývalými legionáři a svůj profesní život zasvětili službě novému československému státu. Rodinná výchova a aktivní účast v protinacistickém odboji měly zásadní vliv na formování postojů a světonázoru jejich synů, kteří nebyli ochotni smířit se s poměry, jež v ČSR nastaly po komunistickém převratu. Na případu Garncarze a Fojtíka lze srovnat takřka stejné rysy odbojové činnosti proti nacismu a komunismu spočívající ve shánění zbraní a výbušnin (krádeže ve zbrojovkách) a jejich použití při sabotážích (zničení elektrické spínací stanice koncem ledna 1945 a pokus o destrukci sloupu vysokého napětí v roce 1950). Stejně jako mnoho dalších skupin či jednotlivců (organizace Světлана, skupina bratří Mašínů, Černý lev 777) vycházely prvotní motivy rezistence Garncarze a Fojtíka z úvah, že se komunistický režim dlouho „neudrží“ a bude nutno se na tuto změnu připravit. Posléze své akce přesouvali do „demonstrativní“ roviny s cílem ukázat, že ne všichni jsou ochotni se s daným stavem smířit (sabotáže „Fajkusovy skupiny“, přestřížení telegrafních drátů Fojtíkem), a vše vyústilo v pokus o zpravodajskou činnost pro americké (viz spolupráce Garncarze s F. Šimkem) a francouzské zpravodajské služby, kdy panovalo přesvědčení, že v roce 1952 dojde k válečnému konfliktu.

98 Od června 1974 byl ke Garncarzovi veden u O-StB Vsetín osobní spis „nepřátelské osoby třetí kategorie společenské nebezpečnosti“, reg. č. 17110, krycí jméno „Goro“, jenž byl zničen v prosinci 1989. V případě bývalých politických vězňů měly útvary StB na základě Rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 44 z 30. 9. 1970 povinnost plošně evidovat osoby odsouzené za trestné činy dle I. hlavy tr. z.

99 AA, dopis FMNO z 2. 11. 1983, č. j. 195 371/1982–38.

100 Seznam osob, kterým bylo vydáno osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunistickému režimu – viz <http://www.veterani.army.cz/vydana-osvedceni#g> (citováno k 19. 4. 2017). Z lidí z výše popisovaných událostí byla osvědčení dále vydána Janu Lukášovi, Jiřímu Severovi, Josefu Vaškovi, Miroslavu Ruskovi a Janu Vaškovi.

Luboš Kokeš

I přes dílčí úspěchy při získání a předání špionážního materiálu do zahraničí se však nemohla zpravodajská činnost více rozvinout z důvodu jejich zatčení v lednu 1952. Na rozdíl od mnoha jiných pokusů o protikomunistickou rezistenci v oblasti jihovýchodní Moravy přelomu 40. a 50. let, do níž byli zapojeni někdejší partyzáni (např. Světlana), nedošlo v případě Garncarze a Fojtíka k jejich předchozímu „operativnímu“ rozpracování ze strany StB.

Zatímco Garncarz byl do roku 1964 vězněn, Fojtíkovým jediným východiskem po „utajeném“ zatčení bylo přistoupit na spolupráci s StB, jež měla jeho rodinu jako „rukojmí“, a tak měl „nůž na krku“. Je více než zřejmé, že po „vysazení“ do Rakouska se změnil jeho pohled na možnost změny politických poměrů v ČSR. K válce nedošlo a vzrůstaly u něj pochybnosti, jestli jeho předchozí špionážní činnost měla vůbec nějaký smysl. Obratu v jeho myšlení nasvědčují akce, jež v průběhu 50. a 60. let vykonal jako agent StB.

A zatímco Fojtíkův život ukončila v roce 1966 tragédie, Vladimír Garncarz se dočkal satisfakce a jeho celoživotní postoj je názorným příkladem rezistence proti zvůli totalitních režimů.

V soukolí dvou totalit

Partyzáni Aloise Garncarze (uprostřed v uniformě), zřejmě rok 1945

Zdroj: archiv autora

Vladimír Garncarz coby frekventant hranické akademie, zřejmě rok 1946

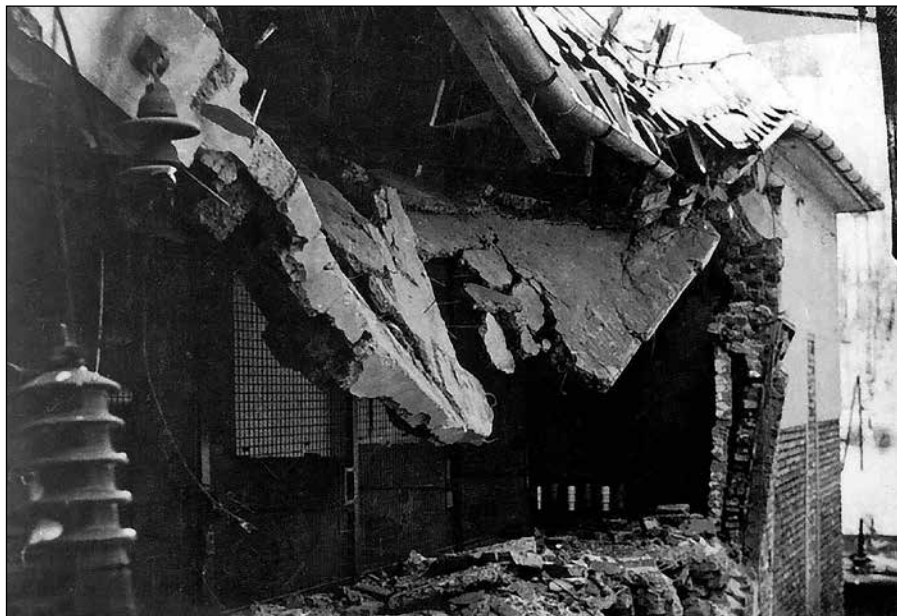
Zdroj: archiv autora

Ladislav Fojtík

Zdroj: VÚA – VHA, f. Kleg

Luboš Kokeš

Partyzány poničená spínací stanice ve Vsetíně, leden 1945

Zdroj: archiv autora

Panu ministru bezpečnosti!

1925

Jmenuji se Ladislav Fojtík. Narodil jsem se 7.6.1928 v Duchcovské okr. Uh. Hradiště. Vychovil jsem pět tříd obecných, tři měšťanské a čtyři třídy vyšší průmyslové školy. Můj otec je včelním strážníkem SVS ve Věšíně. Moje poslední bydliště je Jablunka č. 286 okr. Věšín. Zde bydlí moji rodiče a můj bratr.

Nikdy jsem nebyl politicky činný a politika mne nikdy nezajímala. V roce 1948 jsem pracoval jako technický úředník v Moravských elektrotechnických závodích ve Věšíně. Po únorových událostech tohoto roku jsem si myslil, že do Československa v únoru není správné pro náš národ. Byl jsem přesvědčen, že jediná taková demokracie jaká byla za první republiky je správná. Od této doby jsem nesouhlasil s tímto směrem a snažil jsem se o jeho změnu. V roce 1948 jsem prošel radostí o přijetí do vjevské akademie a byl jsem přijat. Ještě před vstupem do vjevské akademie jsem začal svoji protistátní činnost.

Se třemi mými kamarády stejného smýšlení jsme vytvořili ilegální protistátní skupinu. Na můj návrh jsme vyhradili s puškou ve skladě národní milice v závodu MEZ ve Věšíně, kde jsem pracoval. Za několik dní jsem nastoupil do vjevské akademie v Hranicích. V úvodu I. ročníku jsem se s dovolením sešel se svým přítelem Garmarzem, který byl jako nepolehlý důstojník v té době propuštěn z armády. Tento mi řekl o jednom důstojníku, který šel ulici za hranice, ale neulehl. Tento důstojník byl instruktorem v druhém ročníku bankovní vjevské akademie ve Věšíně, kam já jsem po dovolení nastoupil. O úmyslu tohoto důstojníka jsem řekl vjevskému akademikovi Filinovi, mému kamarádovi ve Věšíně.

O vánoční dovolení 1949 jsme se pokusili s Garmarzem a dvěma členy naší protistátní skupiny, vyhodit sloup vysokého napětí v okolí Věšína. Tato akce se nepodařila pro malou nálož.

Koncem ledna 1950 jsem byl spolu s Filinou vyslýchán zpravodajským důstojníkem ve Věšíně.

5

STÁTNĚ BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBA
REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

PŘÍSAHA

Já podepsaný(á) LADISLAV FOJTÍK
se zavazuji z čestných pohnutek dobrovolně ku spolupráci s československou
státní bezpečnostní službou na zajištění bezpečnosti lidově demokratické repu-
bliky Československé.

Slibuji, že všechny úkoly, uložené mi pracovníkem státní bezpečnosti, budu
plnit přesně, svědomitě a ukázněně s největší péčí a obezřetností.

Touto činností chci přispět k zajištění míru a vybudování lepšího, socialistického
společenského řádu na celém světě.

Zavazuji se, že zachovám v naprosté tajnosti vše, co jakkoliv souvisí s mou
spoluprací s československými bezpečnostními orgány a to nejen před osobami,
zastávajícími jakoukoliv politickou, ale i veřejnou či státní funkci.

Zároveň беру na vědomí, že porušením této přísahy bych spáchal trestní čin,
pro nějž bych byl stíhán podle trestních zákonů.

Podpis Ladislav Fojtík
*

Slib, jímž se Ladislav Fojtík zavázal ke spolupráci se Státní bezpečností

Zdroj: ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 1006205 MV

V soukolí dvou totalit

❖ 1142

Tajné!

Pátrací oběžník MV č. 5-1959

ze dne 10. 7. 1959.

Vyhlašuji celostátní pátrání po:

VAŠEK Jan,

nar. 12. 6. 1929 Kopřivnice, okr.
Nový Jičín, národnost česká, čs.
stát. příslušník, bytem Kopřiv-
nice č. 308, okres Nový Jičín,
posledně zaměstnán jako zá-
mečnick v nar. podniku TATRA
Kopřivnice.

Vašek Jan uprchl v roce 1949 z ČSR. Byl získán nepřátelskou rozvědkou ke spolupráci a jako agent chodec dochází na území ČSR. Naposledy byl v'děn v roce 1958 v Kopřivnici, kde se setkal se svými příbuznými.

POPIS: 175 cm vysoký, kaštanových nazad česaných, přirozeně kadeřavých vlasů, modrošedé oči, nos větší velikostí slabě lomený, ústa a uši normální, čelo vyšší, chodí zpřímá.

Oblečení: tmavší oblek bez vzorku, většinou chodí ve sportovní košili tzv. „švédka“, na hlavě nosí vždy baret nebo čepici.

Jmenovaný se pohyboval zejména v kraji Praha, Karlovy Vary, Brno, Ostrava a Gottwaldov a může se zdržovat i na těchto adresách:

HRČEK Jan, děda, bytem Kopřivnice č. 308,
BAYEROVÁ Věra, sestra, bytem Kopřivnice č. 520,
BARTAS Václav, strýc, bytem Kopřivnice č. 700,
KLOSOVÁ Marie, teta, bytem Kopřivnice č. 13,
BĚLÍK Vilém, strýc, bytem Kopřivnice č. 363,
VEŘMIŘOVSKÝ Adolf, známý, bytem Kopřivnice č. 647,
VAŠEK Ladislav, bytem Brno, Bartošova ul. č. 4.

VAŠKA Jana zatkněte a eskořtujte na KS-MV Ostrava a podejte zprávu I. zvláštnímu odboru MV. - **P O Z O R** - je ozbrojen!

Náměstek ministra vnitra:

Demjan v. r.

Kurýra Jana Vaška, který převedl Ladislava Fojtíka do Rakouska a poté zpět do ČSR, se StB nikdy nepodařilo chytit

Zdroj: ABS